

دار الفنون

ادبیات فارسی و عربی و اسلامی

فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیہ، ادبیات

ایک آئندہ بر نشر اول نور

مندرجات :

- فیحتہ وعالمک وظیفہ سی [محمد امین]
 تورک فیلسوفی فارابی : حیاتی ، آثاری ، مسلکی [م . شمس الدین]
 تہ تودول ریو [مصطفی شکب]
 اسکی ساولر [نجیب عاصم]

کتابیات و مجموعہ لر

نجیب عاصم بک
 ۰ ع ۰ م
 ۰ ر ۰ خ

اسلام متفکر لری
 اخلاقی تہذیب
 مجموعہ لر

شہزادہ ہاشمی : اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی

۱۳۳۸-۱۹۲۲

نورک فیلسوفی فارابی: حیاتی، آثاری، مسلکی

۲

فارابی مسلکی

اسلام عالمنده، فلسفی حرکت فکریه، (معرفت صانع) و (معرفت مبدأ و معاد) مسئله لری اطرافنده انکشاف ایتشدر. بو معرفته وصول ایچون بری (نظر و استدلال)، دیکری (ریاضت و مشاهده) اولق اوزره ایکی طریق تعقیب ایدیلشدر. برنجی سیستمی التزام ایدنلر (متکلمین) ایکنجی سیستمی تعقیب ایدنلرده (متصوفین) در.

فقط، اوچونجی عصر هجری ده فیاض بر شکل آلان ترجمه فعالیت، نظر و برهان منهجنه پیرو اولان متکلمین قارشوسنده یکی بر صنف ظهورینی انتاج ایلشدی. اوزمانه قدر هر متحرری حقیقته، هر متفکره، هر نظریه جیه (حکیم) دینلدیکی حالده، بویکی مسلک منتسبلرینه؛ سیستملرینک منشأنه تلمیحاً؛ (فلاسفه) نامی ویریلشدر.

فلاسفه نك شعاری، علوم و معارفده نظر و برهان، اثبات صانع خصوصنده ده امکان طریقتنی التزام ایدی. کرچه متکلمین ده نظر و برهان طریقنی تعقیب ایدیورلردی. فقط متکلمینک حقیقی مسلکی رأی و رویت و برهان جدلی طریقنی ایدی. فلاسفه ایسه برهان یقینی مه تودینی التزام دعواسیله ظهور ایتشلردی.

متکلمین، عقائدی تشویشاتدن محافظه، مخالفلرک تلخیصلرینی اظهار دعواسنه بورو. نمشلردی. حقایق اموره اطلاعی، جواهر و اعراضدن بحثی، بر غایه دکل بر واسطه کی کوستریورلردی. حالبوکه فلاسفه، غایه لرینک منحصراً حقایق اموره اطلاع اولدیغنی آچیقجه اعلان ایدیور، نه سلفیه نك تعقیب ایتدیکی (اثریه) مسلکینی، نه ده متکلمینک تأسیس ایلدیکی (کلامیه) طریقتنی علمی بولمدقلرینی سویلیورلردی.

مسلک سانی، جمهوری اقناع ایده جك مقدمات خطابیه ترتیبندن، مسلک متکلمینی ده

مجرد بر طریق جدلن عبارت عد ایدیور، حقیقی اهل برهان آنحق کندیلری اولدینی ادعاسنده بولنیورلردی. بو یکی مسالک، کتب مترجمه یی تتبع ایدن کزیده لر آره سنده، ظهور ایتمشدی. بوماهیت ده ایلاک اثر فلسفی، پسیقولوژی و سیاسیاتلده قاریشیق اولمق اوزره، خلیفه (المعتصم بالله) زماننده (شهاب الدین) اسمنده بر ذات طرفندن قلمه آلمشدی. [۱] فارابی دن اول، بو یکی مسالک (الکندی)، (ابو سلیمان السنجری)، (ابو سلیمان محمد المقدسی)، (ابو تمام یوسف بن محمد النیسابوری)، (ابوزید احمد بن سهل البلیخی)، (ابو محارب حسن بن سهل)، (احمد بن طیب السرخسی)، (طلحه بن محمد النسفی)، (احمد بن محمد الاسفرائینی)، (ابو علی احمد بن مسکویه) و (ابوالحسن العامری) کی ذوات طرفندن تمثیل ایدیلشدی. بوتون بونلر، فیلسوف نامنی آلمشلردی.

طریق فلسفی اربابی، بالخاصه (آرسطو) یی بکنیورلردی. بوده پک طبیعی ایدی. چونکه (آرسطو) نک آثاری آنسیقلوپه دیک بر ماهیتی حازدی. علوم و فنونه دائر هنوز هیچ برشی بیلمه یی فقط، او کر نمکه درین بر شوق بسله یی دماغلر ایچون، هر مسئله یه جواب ویره ییلن بر معلمه باغلانمق قدر طبیعی برشی اوله مزدی. بوندن باشقه، ترجمه اولنان آثارک اکثریتی، آرسطو شارحلرینک مؤلفاتی تشکیل ایدیورلردی. حالبوکه اسکندریه نک ایکنجی نسلانی آرسطو مسلکینه سور وکلن جریان، بو مسلکک ترجیحی ایله نتیجه لشمش اولدینی کی، شارحلری ده سائر مسلکلری (آرسطو ته لیزم) ده مزج ایتدیره جک بر یوله سوق ایتمشدی.

(اسکندر آفرودیسی Alexandre d'Aphrodise)، (تهمیستیوس Thémistius)، (آمونئوس Ammonius) و (یحیی النحوی Jean Philoponus) گبی شارحلرک مؤلفاتی، ایلاک حماده ترجمه اولنان آثاری تشکیل ایدیورلردی.

آرسطودن صوکره اهمیتله تتبع اولنان فیلسوف (افلاطون) اولمشدر. افلاطونک، اسکی مکتب فلسفیلرک عنعنه لری آره سنده داها آز حفظ ایدیلش اولان فلسفه سی، داها آز شییشلمش اولدیغندن احاطه سی داها مشکل ایدی. بو سببدن افلاطون، ایلاک زمانلرده اسلام متفکرلری آره سنده، آرسطویه نسبتله داها آز آکلاشیلشمش، داها آز جاذبه دار کورولمشدر.

اسکی عصر لک بو ایکی بویوک استادندن صوکرده، مسلک لری بربر لریله پک ده او یغون اولمیان بر چوق فیلسوف لری، بر چوق مذهب لری داها تبیع ایدیلشدی. بونلر آره سنده (نه ئو پلاتونیزم) پیروی (فر فور یوس Porphyre)، طیب و حکیم (جالینوس Galien)، ایرانی (مانی Manès)، غنوستیک (مارسیون Marcion)، ریاضی (فیثاغورس) و آتومستیک (دیمقراطیس Démocrite)، مثال اوله رق ذکر ایدیله بیلیر.

بوتون بو فیلسوف لک بربر لرندن آز ویا چوق فرقلی اولان مسلک لری نک توحید و تألیفدن اقتطافی بر فلسفه چیقوردی که هیئت عمومیه سی اعتباریله (نه ئو - پلاتونیزم Néo-platonisme) ه پک چوق یا قلاشیوردی. قارابی دن آلتی سنه صوکرده (۳۴۵) وفات ایدن مورخ شهر (مسعودی)، معاصر لری آره سنده (فیثاغورس) فلسفه سنک شایع اولدیغنی خبر ویرمکده در [۱] مسعودینک (فیثاغورس) فلسفه سندن (نه ئو - پلاتونیزم) ی آکلام قلمز ایجاب ایدر. چونکه اسکی مؤلفات اسلامیه ده (افلاطون) و (فیثاغورس) مسلک لری نک نه ئو - پلاتونیزم ایله قاریش دیرلش اولدیغنی کور یورز.

فلسفه قدیمه نک اسلام لری آره سنده (نه ئو - پلاتونیزم) شکلنده انتشار ایتیش اولمسنده ایلاک مترجم لک قوتلی بر تأثیری اولمشدر. چونکه ایلاک مترجم لری، ادبیات حکمییه دوشکون اولان سریانی لری تشکیل ایدیورلردی. ادبیات حکمییه ایسه، نه ئو - پلاتونیزمک مختلف مسلک لری تألیف و توحید شکلنک انتشارینه پک مساعد بولنیوردی. سریانی لری آره سنده، (افلاطون)، (مهنادر Ménandre)، (سه کوندوس Secundus) و (فیثاغورس) کی فیلسوف لک روح فلسفیلری جامع و جیزه لر، امثال و حکمیات مجموعه لری پک مقبول و معتبر ایدی.

فتوحات اسلامیه دن اول، عراقده فکری حاکمیتی تمثیل ایدن سریانی لری، (باردهسان Bardesane) ک همتیله (اورفه Edesse) ده سریانی ادبیاتی اساسلا ندیرمش، (غنوستیسیم gnosticisme) ه ربط ایدیله بیلن بر مذهب تأسیس ایتیشلردی. مهزو بوتامیانک غربنه و (فرات) نهرینک بر دیرسکی اوزرینه تصادف ایدن (رها = اورفه)، اولدجه اوزون بر دور، آرامی حرشک مرکزی اولمشدی. حتی (موبد mages) لک تضییقاتنه معروض قالان بر چوق ایرانی کنج لرده بوراده برملجأ بولمشلردی.

بشنجى عصر ميلادى اواسطندن اعتباراً، رها مکتبىك باشنده بولنان عالمى، از جمله اسملى تاريخ فلسفه ده برر موقع اشغال ایدن (ایباس Ibas)، (کوماس Gumas) و (پروبوس Probus) کى ذوات، آرسطوى سريانيجه يه ترجمه ايتمکه باشلادى. نسطورى مذهبنه منسوب اولان (ایباس)، (تئودور Théodore) ك آرسطو شرحى سريانى يه نقل ايلمىدى. [۱]

بو فعاليت، بالاخره، رها مکتبىك يرينه قائم اولان (نريب)، (جنديشاپور) و (قنسرین) مکتبلرنده تىمادى ايتمش، آثار قدیمه دن قسم کلیسى سريانيجه يه نقل اولمىشى. بودوره مترجملى آرمنده (سرجیس رأس العینی)، (سهوهر سه بوح Sévère Seboht) (اطناسیوس بلد Athanas Balad)، (اطناسیوس جورجیوس George) اسملى شایان ذکر در. [۲]

فلسفه يى سريانىلىر واسطه سیله نه ئو - پلاتونیزمى برشکلده آلان اسلامى، غریبدرکه بو مسلکک الکبویوک استادلرندن اولان (پلوتین Plotin) ی پک آز طانیملر در. حقى (شیخ یونانى) لقبيله یاد ایدیلن (پلوتین - فلوطین) ك بعض اثرلى (افلاطون) ویا (آرسطو) يه نسبت ایدیلشدر. [۳]

اسلام متفکرلرینك (آرسطو) يه کوستردکلى بورغبت سببيله درکه (تئولوژى) سى، پک ایرکندن یعنی هجرتك (۲۲۶) تاریخنه طوغرى (ابن ناعمه) طرفندن عربجه يه ترجمه اولمىشى. بو اثر محیط اسلامى ده مظهر تقدیر اولدیغندن خلیفه (المعتصم بالله) ك اوغلى (احمد)، فیلسوف (الکندی) یى، کتابى اصليله تطبیق و اصلاحه مأمور ایتمشدر. ایشه بو تأثیرات آلتنده ظهور ایدن فلسفه جیلر (مشائیون Péripatéticien) نامى آلمش، متکلمینك تاویاجى مکتبلرینه نسبتله، نصوصه قارشى داها سرآزاد کورونمش، منحصرأ حقایق عقلیه دائرهنده یوریمك مسلکى طوتمشدرى.

(مشائیه) طریقى قوه نظریه ايله استکمال، قوه نظریه نك مراتب اربعه سنده ترقى اساسنه مستند ایدی. کندیلرینى آرسطو پیروى عد ایدن مشائیون، قوه نظریه يه (عقل هیولى)، (عقل بالفعل)، (عقل بالملکه) و (عقل مستفاد) کى دورت مرتبه قبول

[۱] Luci - Leclerc. l'histoire - de la médecine arabe

[۲] Ernest Renan, Averroès et l'Averroïsme

[۳] Le Baron Carra de Vaux, Avicenne

ايتدكارندن ، نفس ناطقه همچون سعادت عظمى و مرتبه علياى ، (عقل مستفاد) ه وصول ده بوليورلردى . عقل مستفاد مرتبه سى ، نفسك ادراك ايتديكى نظرياتى ؛ هيچ برشى غائب اوليه حق حيثيدد ؛ مشاهددهن عبارت اولديغندن ، بومرتبه مشايونجه غايه قصوى تلقى ايديليوردى .

فارابى ، شرق وحقى غرب متفكرلرى طرفندن ، مشايون اسلاميه نك ممتاز سيماى اوله زق كوستريلكده در . فقط ، بزجه ؛ (فارابى) نى ؛ بالخاصه فيزيك ، پسيقولوجى و الهيات اعتباريله ؛ منحصر آرسطو پيروي عد ايتك ، واقعه مطابق اوله من . فارابى منطق ده تماميله ، متافيزيك ، پسيقولوجى ، اخلاق و سياست ده قما ، آرسطو پيروي واوندن ملهم در . فقط ؛ مسلكى ، هيئت عموميه سى اعتباريله آرسطونك بر قويه سى دكلدر .

اساساً (فارابى) يه كوره (مشائيه) ، منحصر آرسطو مسلكى ديمك دكلدر . تورك حكيمى (مشائيه) اسمنى ، هم (آرسطو) ، هم ده (افلاطون) مسلكلربنه تشميل ايتمكده در [۱] بو ايكي مسللك ممزوجى اولان (مشائيه) ايسه (نه ثو-پلاتونيزمى) ، بر مذهب ديمكدر . كچه ، بالا آخره (مشائيه) اسمى (آرسطو) مسلكنه حصر و (افلاطون) مسلكى ده (اشراقيه) نامى آلتنده تميز ايديلمشدر . فقط ، اسماً وقوعبولان بوتفريقه رغماً ، مشائيه ينه نه ثو-پلاتونيزمى روحدن قورتييله مامشدر . حتى ، فارابى دورينه طوغرى چيقيلدجه بوتمايز تدريجاً قوتنى غائب ايتمكده در .

خلاصه (فارابى) نك تمثيل ايتديكى (مشائيه) ايله (افلاطون) طريقى عد اولنان (اشراقيه) ، نتيجه اعتباريله بربرلرندن پك او قدر فرقلى دكلدر . اساساً (فارابى) نظرنده (آرسطو) و (افلاطون) متافيزيكلى آردسنده او قدر بويوك بر تباین و تضاد يوقدر . حتى فارابى ، بو ايكي فيلسوفك مسلكلرينى مابين عد ايدنلرى شدتله تخطئه ايتمكده در : « زمانمز متفكرلرندن بر چو غنك ، (افلاطون) ايله (آرسطو) آردسنده مبدع اولك اثباتى ، اسباب وجودى ، مسئله لريله امر نفس و عقل ده ، افعالك خير و شرينه مجازات ده ، امور مدينه ، خلاقه و منطقيه نك بر چو غنده ، اساسلى اختلاف و مبانيت بولنديغى قناعتنده اولدقلى كوريلىور . بو ايكي حكيمك آراسنى جمع ، فحوای قوللرينك مدلوللرينى ابانه ايتك اوزره ، شو مقاله لرى قلمه آلد . هر ايكي فيلسوفك كتابلرينى تدقيق ايدنلرده حاصل اوله جق شك

[۱] فارابى: رساله فيما ينبى أن يقدم قبل تعلم الفلسفة . ص ، ۵۹

وارثیابی ، بو اثرمک مطالعه سی ازاله ایدر . قارئ مقاله لریمی او قودقدن صوکره ، بو ایکی حکیمک اعتقاد ایتدکری شیلرده بر اتفاق بولندیغنه قناعت کتیره جکدر ...» [۱]

فارابی ، حقیقته واصل اولان بو ایکی بویوک حکیمک ، محض حقیقت اولان فلسفه ده اختلاف ایده بیلرینه امکان ویرمیور ، ایکی استادک فلسفه لرینی اساسده متحد کوریوردی : « فلسفه نک مبدعی ، اوائل و اصولنک منشئی ، او اخر و فروعنک متممی بو ایکی حکیم در . بوتون مسائل فلسفیه دلیللری بونلرکدر . قولای ، مشکل هر خصوصده مرجع بو ایکسی در . هر فن ده آنجق بونلرک سوزی اصل و معتمد علیه در ...» [۲]

افلاطونله آرسطو حقنده بو قناعتی بسله یین فارابی ، بونلرک اختلافی ، اصولده دکل آنجق فروعده اولدیغنه قانعدر ؛ اصوله دائر کوریلن اختلافلر ، فکرلرک ایجه آکلاشیله مامسندن متولددر . فارابی بی بو قناعته سوروکله یین سببی ، فلسفه یونانیه نک اسلام عالمه نه صورتله کیرمش اولدیغنی ایضاح ایدن یوقاریکی سطرلردن چیقاره بیلیرز .

فی الحقیقه فلسفه یونانیه ، اسلام عالمه اسکندریه طریق و سریانیلر واسطه سی ایله کیرمشدی . سریانیلر ، افلاطون و آرسطو فلسفه سنی ، طوغریدن طوغری بویکی فیلسوفک اثرلرندن دکل ، اسکندریه حکما سنک عرفانیه و اشراقیه ایله ممزوج شرحلرندن ، کتابلرندن او کرمشلردی . اقتطاقی بر ماهیتده اولان بو اثرلرده فلسفه متحد بر شی کی تصویر اولنیوردی . او یله یا ؛ فلسفه مادامکه بر حقیقت ایدی . حقیقتده طبیعی تعدداوله مزیدی ... فارابی ، فلسفه نک ظهور و اسلام عالمه صورت نفوذی حقنده یازدیغنی شوسطرلرله بو طریق پک کوزل چیزییور : « فلسفه ، ایلاک اول یونانیلر آردسنده اشتهار ایتمشدی . (ارسطو طالیس) ک وفاتندن صوکره (اسکندریه) یه انتقال ایتدی . بوراده اوزون بر مدت یاشادی . بو ائناده فلسفه ده اون ایکی معلم ظهور ایتدی که بری (اندرونیقوس) در . صوکره لری ، فلسفه تعلیمی (اسکندریه) دن (انطاکیه) یه انتقال ایلدی . بوراده ده خیلی مدت یاشادی . انطاکیه مکتبنک صوک ممثلندن ایکی ذات تعلم و کتب فلسفه یی آلدیلر که بونلردن بری (حران) لی دیکری ده (مرو) لی ایدی . (مرو) لی ، (ابراهیم مروزی) ایله (یوحنا بن حیلان) ی یتشددردیکی کی (حران) لی دن ده (اسرائیل الاسقف) ایله (قویری) تعلم ایلدیلر . (قویری) و (ابراهیم مروزی) بغدادده فلسفه تعلیمی ایله

[۱] فارابی : کتاب الجمع بین رأی الحکیمین . مصر طبعی

[۲] فارابی : عینی کتاب

مَشْغُول اولدیله . صوکنجیسی متی بن یونان (یونس) ی یتشدیردی . دینی بر حیاتی
یاشایان (یوحنا بن، حیلان) دن ده بن تعلم ایتدم ... » [۱]

فلسفه قدیمه نی نه ئو- پلاتونیزی بر تصوف شکلنده ومؤلف بر ماهیتده بولان فارابی
طبیعیله (افلاطون) و (آرسطو) آرمسندده اساسلی بر تخالف کورده میوردی . بوقناعت
فارابی دن صوکردهده یاشامشدر . (اشراقیه) پی ، (حلاج منصور) ک تمثیل ایتدیکی
(متصوفه وجودیه) مسلهکنندن کمال اعتنا ایله تمیز ایدن (ابن طفیل) بیله ، بر برلرینه
مقابل وهیچ اولمزسه یکدیگرنندن فرقلی اولمسی ایجاب ایدن (مشائیه) و (اشراقیه)
طریقلری آرمسندده غایه اعتباریله بر مبانیت کورمدیکنی اعتراف ایدیور . [۲]

فارابی ، فلسفه قدیمه نک ایکی استادی نی اساس و غایهده متحد کورمکه برابر ، آرسطوی
داها کمالی بولیور . حتی او عصرلرده کلمش اولسیدی اک دواملی بر تلمیذی اوله جغنی
سویلیور [۳] . بو تقدیر وقناعت حیاتنک اک قیمتی زمانلرینی آرسطو مؤلفاتنک شرح
وايضاحنه حصر ایتماسنه سبب اولمشدر .

فقط ، فارابی نک بویوک بر خصوصیت عرض ایدن مسلهکی ، هر خصوصده آرسطونک
بر قوییه سی اولمدیغی کبی ، عیناً اسکندریه نه ئو- پلاتونیزی ده کلدرد .

فارابی اک زیاده (آرسطو) نی تتبع ایتمکه برابر ؛ ظن عمومی خلافتنه اوله رق ؛ دیگر
مسلهکلرده بیکان قالمامشدر . تورک حکیمنک ، شوسطرلرینی ظن عمومی نی جرح ایده جک
بر وثیقه اوله رق نقل ایدیورز :

« اصحاب فلسفه ، یدی فرقه در . بوفرقلر اسملرینی یا مؤسسملرنندن ، یا ظهور ایتدکلری
بلده دن ، یا فلسفه لرینی تعلیم ایتدکلری موضع دن و یا خود فلسفه لرینک موضوع و یا غایه سنندن
و یا خود شکل تعلیمندن ... الخ آلمشدر : اصحاب فوئاغورس ، طرفدار اولدقلری
فلسفه نک ایلك معلمنک اسمیله یادایدیشلردر . » [۴]

(آرسطیفوس) ک اصحابی تشکیل ایدن (قورینا) فرقه سی ده رئیس لرینک منسوب

[۱] فارابی دن نقلاً ابن ابی اصیبعه . طبقات الاطباء

[۲] ابن طفیل . رساله حی بن یقضان

[۳] ترجمه ابی نصر الفارابی

[۴] فارابی ، (école idéaliste) منتسبلرینی (اصحاب فوئاغورس) اسمیله یادایدیدیور .

اولدبغی شهره نسبتله یاد ایدیلشلردر [۱] . (کروسیفس) ، فلسفه‌سنی آئینه (آته) هیکلی آلتده تلمیم ایتدیکندن اصحابنه (رواقیون) دنیلمشدر . [۲] (دیوجانس) ک فرقه‌سنه ده؛ آدابه رعایتی، اقارب و اخوانه محبتی قالدیردقلری کبی، اوکلرینه کلنلرده متهمکمانه اعتراض و اظهار بغض ایتدکلرندن ؛ (کلابیون) نامی ویریلشدر [۳] .

(فورن) و اصحابنک تمثیل ایتدیکی فلسفه‌ده ، ناس علم دن منع ایدیلدیکی ایچون ، کندیلرینه (فرقه مانعیه) اسمی ویریلشدر [۴] .

(أفیغورس) و اصحابی ايسه، فلسفه‌ده مقصود اولان غایه، لذت در، فکرنده بولندقلرندن، (لذتیة) فرقه‌سی نامنی آلمشدر . [۵] (آرسطو) و (افلاطون) ک اصحابنه ده (مشاؤون) دینامشدر . چونکه بوایکی استاد، درس لرینی بو طرزده ویریرلردی ، [۶]

هیچ شبهه یوق که ، فارابی ، عددلری یوزه بالغ اولان مترجملرک فیاض مساعیلری سایه‌سنده، آرسطودن باشقه ، (تالهس Thalès) ، فیثاغورس، (بندقلیس Empèdocle) ،

[۱] قورینا فرقه‌سی ایله (سیره نامکته école cyrénaïque) منتسبلری قصدا ایدیلشدر . بومکتبک مؤسس اوله رق کوستریلن (آرسطیفوس) ده (آریستیب Aristippe) در .

[۲] (زه‌نون Zénon) ه مال ایدیلن (رواقیه Stoicien) نک فارابی طرفندن (کروسیفس) یعنی (قریزیپوس Chrysippus) ه اسنادی تاریخ فلسفه اعتبارله، داهاطوغریدر . چونکه (رواقیه) مسلکنک حقیقی ممثلی ؛ قدیم بر تعبیر ایله ، (رواقک ستونی) بو ذاتدر . «قریزیپوس اولمه ایدی ، رواقیه مکتبی موجود اولمزدی ...» سوزی تاریخی قیمتندن زیاده حقیقی ناطق اولمق اعتبارله شایان اهمیتدر .

[۳] فارابی نک (دیوجانس) ی ، سینوبلی (دیوکه‌نيس) در . (کلابیه) مکتبنک مؤسس (آنتستهن) ايسه ده اک بویوک ممثلی (دیوکه‌نيس) اولدینی ایچون ، فارابی مسلکی بوذاته اسناد ایدیور .

[۴] فارابی نک (فورن) دیدیکی فیلسوف (تھلیس) لی (پیرون Phyrhon) در . (پیرون) ک الیوم (حسبانیة Scepticisme) دینیلن مسلکنه ، فارابی ، وقتیه (مانعیه) اسمنی ویرمشدی . بواسم، بالجمله نظریات علمیه حقنذه تعلیق حکم ایتک لزومنه قائل اولان (پیرون) ک روح فلسفی سنه داهاموافقدر ظن ایدرز .

[۵] فارابی نک (أفیغورس) ی (تھپیکوروس) در . تھپیکور فلسفه‌سنده غایه‌حیات، سعادت حسیه اولدیغندن مسلکنه (Hédonisme) دنیلمشدر . فارابی ده بوکا (ذوقیه) اسمنی ویریور .

[۶] آرسطو تدریساتی آته‌ده (ایککئون) دینیلن بر کزینتی محنده اجرا ایتدیکی ایچون مسلک فلسفی‌سنه (مشائیة philo. peripatéticienne) دنیلمشدر . افلاطون ده درس لرینی (آقاده‌موس) اسمنده بر آدمک آته جوارنده کی باغچه‌لرنده ویردیکی ایچون مکتبی (آقاده‌میا) نامنی آلمشدر .

(آناكساغورس Anaxagore) ، (آريستيب Aristippe) ، (ديمقراطيس Democrite) ،
 (سيبس Cebes) ، (افلاطون) ، (ثاوفرسطس Théophraste) ، (باليناس) ، (پوله مون
 Polémon) ، (آرتهميدور Artémidore) ، (اسكندر آفروديسى) ، (فرفورىوس
 Porphyre) ، (ليبانوس Libanus) ، (تهميستوس Thémistius) ، (زامبليك
 Zamblique) ، (آمونيوس Ammonius) ، (سيمپليسيوس Simplicius) ، (پروقلوس
 Proclus) ، (ماسيدور Macidore) ، (فيلوطرخس Plutarque) ، (ژان فيلوپون
 Jean Philopon) كى فيلسوفلر كى مسلكلرينده واقف بولنيوردى . [۱]

فارابى نك معاصرلرندن (مطهر بن طاهر المقدسى) نك ، شرق ادبيات ومذاهبنه
 دائر ويردىكى تفصيلات ده اوعصرده اسكى دين ومذهبلردن كى مهملرينك اسلام عالمنده تدقيق
 ايدىلمش اولديغنى كوستر مكدده در [۲] . فارابى كى حياتى اديان ومسالك فلسفيه تبعنه حصر
 ايدن برذاتك، آز چوق حائز اهميت اولان بو مذهبله لا قيد قالمش اولمى ممكن دكلدر .
 باخصوص ايران ده ياشايان (ديسانيه) ، (ماهانيه) ، (مزدكيه) ، (مرقونيه) ، (بها
 فريديه) و (خرميه) مذهبلىرينك فارابى عصرنده پك چوق منتسبلرى اولان بعض
 اسلامى فرقه لر اوزرنده قوتلى تاثيرى محسوس در . [۳]

فارابى نك ، فلسفه قدر دين والهييات ايله ده مشغول اولان (يوحنان بن حيلان) دن
 قلم ايدر كن ، حرانيلىر كى شرائع اوليه سنى ده تدقيق ايتمش اولمى قطفى عدايده بيليرز .
 چونكه يازيلرى آرسنده حران طامغاسنى طاشيان فكرلر آز دكلدر . [۴]

فارابى نك، بحث ايتديكمز مسالك ومذاهبدن باشقه (بوديزم) و (مانيشه ئيزم) ده
 واقف اولديغى محققدر . چونكه يدنجى عصر ميلاديدن اعتباراً ، (بوديزم) عالملىرينك
 توركستانده طولاشدقلىرى محقق اولديغى كى مؤلفات اسلاميه ده (مانيه) ويا (منانيه) دينلن
 (مانيشه ئيزم) ده فارابى نك ياشادىغى حواليده منتشر بولنيوردى :

يدنجى عصر ميلادى ده هندستانك كى مشهور دين عالملىرندن (پرابها قاراماتيرا

[۱] ابن ندیم: فهرست. ابن ابی اصیبعه: عیون الانباء فی طبقات الاطباء. ابن قفطی: تاریخ الحکماء.

Lucien Leclerc, l'histoire de la médecine arabe .

[۲] مطهر بن طاهر المقدسى: كتاب البدأ والتاریخ . ج ۴ ، پارس طبعی .

[۳] شهرستانی: المل والنحل . ابن حزم: الفصل . المقدسى: كتاب البدأ والتاریخ.

[۴] ابن تیمیه: بیان موافقة صریح المعقول لصحیح المنقول .

Prabha Karamatira) ایله رفقایی ، غربی تورکستان دن کچهرک چینہ وچینی (هیون-تسانغ Hiuen Tsang) ده ؛ بودیزمک ارض مقدسندہ چین عقیدہ سنی تصفیہ ایدہ جک معلوماتی الدہ ایتک اوزرہ ؛ تورکستان دن کچهرک ہندہ کیتد کدن صوکرہ ، بر چوق دین عالمیری تورکستانی زیارتلہ نشریاتدہ بولمقدہ دوام ایتشلردی [۱] .

فارابی نک وفاتندن (۱۶) سنہ صوکرہ ، آل سامان پرنسک توصیه سیلہ اسلاملرک او عصرده کی ساحہ وقوفلرینی چیزن (مطهر بن طاهر المقدسی) ده تورکستانک غرب حوالیسندہ کی تغزغلر (طقوز اوغوزلر یعنی اوغوزلر) آره سندن (سمنیہ) مذهبک منتشر اولدیغنی قید ایتمکدہ در [۲] . آثار اسلامیه ده (سمنیہ) دینیان مذهب ایسہ (بودیزم) ددن باشقہ برشی دکلدہر .

سکزنجی عصر میلادی اوائلندہ (چغانیان) یابغوسنک مانیشہ ئیزم راهب لرندن برینی چینہ سفیر کوندرمش اولدیغنی یولندہ کی وثیقہ تاریخیہ ده بو دینک ماوراءالنہر و غربی تورکستاندہ منتشر اولدیغنی کوستر مکدہ در . [۳]

[۱] ژورنال آیاتیک : کابون ثانی - شباط ، ۱۸۹۷ - ادوارد شاوان : عربی توکیولرہ دائر وثائق .

[۲] مطهر بن طاهر المقدسی . کتاب البدأ والتاریخ ، ج ، ۴ - ص ۲۲ پارس طبی .
[۳] چین وقایعنامہ لرنده مقید اولان بو وثیقہ یہ کورہ چغانیان (Tche-Han-na) یا بغوسی (تیچہ Ti-tche) طرفندن اعزام اولنان راهب ، (تاموچہ Ta-muo-Tche) اسمندہ ایدی . خان ، امپراطورہ یازدیغنی عریضہ ده علم نجوم ده ماهر اولان سفیرینی شو صورتلہ توصیه ایتشدی : « تاموچہ ، فوق العادہ عالم ونفوذ نظر صاحبی در . کندیسنه ایراد ایدیلہ جک هیچ بر مسئله یوقدر کہ حل ایدہ مسونہ بالذات استجواب بوبورمکزی وادیان حقندہ ایضاحات ایستمکزی رجا ایدہرم . استیضاحلہ بوذاتک وسعت معلوماتی آکلاشیلہ بیلیر . کندیسنه مخصوص بر معبد انشا واعاشہ سنک تأمین ایدلمسی عواطف علیہ لرندن مسترحدر . » - بومانی موبدینک اسمی ، (قارا بالفا سسون) کتابہ لرنده ده مذکور در . (Journal - Asia - janv. - fèv. - 1897) میلادک ۷۱۹ تاریخندہ حرکت ایدن تاموچہ ، طخارستان (Tou-Ho-Lo) خانیلہ (تاشہ Ta-che — تازی) یعنی عرب امیرینک سفیر لریلہ برلکده کیتمشدی . چین وقایعنامہ لرنده اسمی تصریح ایدیلہ یں عرب امیرینک ، خلفای امویہ دن (سلیمان) زمانندہ ، تورکستان فاتحی (قتیبہ بن مسلم الباهلی) یہ خلف اولہرق بالاخرہ (عمر بن عبدالعزیز) طرفندن عزل وحلب قلعه سندنہ حبس ایدیلن مشهور (یزید بن مہلب) اولمسی قوتلہ ظن اولنہ بیلیر .

(چغانیان) ویا (صغانیان) ، ماوراءالنہر ده بلاد هیاطلہ دن واسع برشہرایدی . (معجم البلدان

فارابى نك ترجمه حالى يازان اسكى مورخلرك متعدد لسانلره واقف اولديغى يولندهكى افاده لرى ده ، فيلسوفك ساحه تبعى اعتباريله شايان اهميتدر . چونكه فارابى كى بر ذاتك اجنبى لسانلرني آنجق علمى بر استفاده غايه سيله تحصيل ايتش اوله جنى شهه سزدر [۱] . فقط ، بو لسانلرك هانكى لهجه لر اولدقلى ؛ مع التأسف ؛ تاريخه ، مجهول قالمشدر .

[۱] ابن خلدكان ، فارابى ايله سيف الدوله آره سنده وقوعبولان ايلك ملاقاتدن بحث ايدر كن ، فيلسوفك يتمش قدر لسان بيلديكنى تصریح ايتكده در . بورقمده فضله برمبالغه اولديغى شهه سزدر . فقط ، هر مبالغه بر حقيقتك شكل افراطى دكليدر ؟ .. اساساً ديكر مؤلفلرده ، رقدن بحث ايتكسزى ، فارابى نك (بغداد) ه كلديكى زمان ؛ عربجه خارج اولق اوزره ؛ متعدد لسانلر بيلديكنى قيد ايلشدر . بوتون بونلر ، فارابى نك تورك ، فرس و عرب لسانلرندن باشقه السنه يه ده واقف اولديغى تأييد ايتكده در . بو لسانلرك تورك ديلنك مخالف لهجه لريله سريانجه اولسى ، قبول ايديله بيلير . مع مافيه ميلادك (۷۵۴ - ۱۳۶ هـ) تاريخنه يعنى خلفاى عباسيه دن (ابو جعفر منصور) ك اوائل حكومتنه قدر (فاراب) حوايسنك يعنى (شاش) خانلغنك چين تابعيتنده قالمش اولديغى ، بو مناسبيله در خاطر ايديله بيلير . چين وقابعلنامه لرندن (تانغ - شو Tang - Chou) نك بو وقعه يه تماس ايدن فقره لرني عينا نقل ايديبورز : « شاش خانلغنده بولنان (ايناي تودون l-nai-Toen) ، ميلادك (۷۴۱) تاريخنده چين ايمپراطورينه براياچى كوندردك : (حال حاضرده توكولر ، ذات حشمتپناهيلرينك تحت انقيادنده بولندقرندن ، غرب حواليسى تحكمن قورتيله مشدر . شمدى غرب حكومتلى ايچون اك مدهش مصيبت ، عربلر در . بونلرك ده اطاعته آلنلرينى نياز ايلرم) يولنده استرحاماتده بولنش ايسه ده ايمپراطور عربلرله چارپيشمى موافق بولمه مشدر . ايرتسى سنه وفات ايدن بو خانك اوغلر و خانى (كيوي شاد kiu-pi-che) ده ايمپراطورلغه سبق بر مر بوطيت كوستردى . ميلادك ۷۴۳ ، ۷۴۶ و ۷۴۷ سنه لرنده چين سراينه سفراء اعزام وبرچوق هدايا تقدم ايتديكى كى ۷۴۹ سنه سنده ده (ابن سما) يه بالذات عرض تعظيمات ايتك اوزره اوغلنى چينه كوندردى .

فقط ميلادك ۷۵۰ تاريخنده چينك (قوچه Koutcha) ده كى واليسى (قاعو - سيه ن - چه Kao-Sien-Tche) ايله خانك آره سى آچيلدى . والى ، خانك وظيفه تابعى ايفا ايتديكى ادعاسيله تأديبنه قالمشدى . (كيوي شاد) ، سوء تفهيمى ازله وشخصاً عرض تعظيمات ايتك اوزره والينك قرارگاهنه كيتدى . فقط توقيف ايديله رك محبوساً چينه كونده ريلدى . بوراده بوخى اورولدى . بو وقعه اوزرينه مقتول خانك اوغلى قاچهرق بوتون ماوراءالنهرى طولاشدى . اهالى چين عليهنه قيامه حاضرلادى . مسلمانلرله برلشهرك كاشغر حواليسنه هجوم ايتكى قرارلاشديردى . والى (قاعو - سيه ن - چه) كيفيتدن خبردار اولنجه اوتوز بيك كشيلىك بر قوتله حركت ايدهرك تالاس (طراز) شهرينه قدر ايلريله دى . بوراده اسلاملرله قارشولاشدى . بش كون قانلى بر محاربه اولدى . بو ائشاده (قارلوقلر) چينلرله قارشى اعلان عصيان ومسلمانلره التحاق ايلديلر . چين اوردوسى منهزم اولدى . والى معيتنده قالان برايكى بيك كشى ايله فرار تشبشنده بولنديسه ده طاغ يوللرندن كچمكه مجبور اولهرق بوسورنلده برچوق آدم غائب ايلدى (م ، ۷۵۴) . چينلرلك بو هزيمتى ، غرب ده اسلام نفوذنى

فارابی نك یاشادیغی عصرده ، اسلامی حرکت فکریه اعتباریله پك متموج ایدی : اوچونجی عصر هجری ده بویوک برنفوذ قازانان (معتزله) ، (جهیه) مذهبلی ، عادتاً فلسفی بر سیستم ماهیتی عرض ایدیورلردی . فیلسوفلردن طقوز سنه اول وفات ایدن (ابوالحسن الاشعری) ایسه بوتون بو سیستملرله مجادله ایده جك بر مذهب قورمشدی . دینی مناقشاتا فطرتاً مجلوب اولان فارابی نك بو جریانلره قارشى لاقید قالمش اولمسی ممکن دکلدر .

بو قدر متنوع تأثیرات آلتنده انکشاف ایدن فارابی مسلکی ، آرسطو سیستمک بر قوییه سی ، تعبیر دیگرله تام معناسیله بر (مشائییه) عد ایده بیلیرمی یز ؟ فارابی ، شبهه سز آرسطونك سیستمی باشدن باشه تدقیق ایتمش ، اثرلرندن بر چوغنی بو سیستمک شرح وایضاحنه حصر ایتمشدر . فقط ، مسلک اعتباریله آرسطودن پك چوق آریلمشدر . بر طرفدن بو قدر متنوع مسلک لارک ، دیگر طرفدن دینی نصلرک تأثیری آلتنده قالان فارابی ، دهای خارق العاده سیله ، مستعار شیلره بر خصوصیت وبداعیت ویرمش ، اک مختلف عناصری آهنگدار بر مسلک ده ترکیب ایده بیامشدر .

آرسطو ، روح حقنده کی تلقیسنه رغماً ، سیستمک هیئت عمومیه سی اعتباریله مادیه مسلکینه تمایلدر . کنديسنی تعقیب ایدن (مشائیون) دده بو تمایل ، محسوس درجه ده بارزدر . (دیسه آرقا) ، (آریستوقسنه) ، (ستراتون) کی مشائیلر ایسه ، آچیقندن آچینه مادیه مسلکینه دوشمشلردر . حالبوکه نصوصی اساسنرده مستند اولان فارابی مذهبی ، (مادیه) دن پك چوق اوزا قدر . بالعکس ، نه نو - پلاتونیزمی و دینی تأثیرات ، فارابی نك فکرلرنده (ایجابیه) لکه ، (تصوفه) طوغری پك محسوس بر تمایل اویاندر . مشدر . فارابی ، فلسفه نك دستورلریله دینک نصلرینی تألیف ایچون تصوفک آغوشنه آتیمش ، بو صورتله هم فکرلرینه جاذبه دار بر کسوه کیدیرمش ، هم ده محاکمه لرنده داها زیاده بر سربستی قازانمشدر .

فارابی نك کندينه مخصوص بر اسلوبی وارددر . (آفوریزم) شکلنده اولان بو اسلوب

پك زیاده آرتیردی . مقبول خلك اوغلی اسلاملره عرض انقیاد ایلدی . - (غربی توکیولره دائر وثیقه لر) - . شو وثیقه ، فارابینک بیلدیکی لسانلردن برینک چینجه اوله جغنی ادعایه مساعد دکلسه ده چینلیرک ایکنجی عصر هجریده بیله بورالره قدر صوقولمش اولدقلرینی کوسترمک و مذاهب اسلامیه دن بعضیلرینه عائد فکرلرک منشائی آراشدیرمق اعتباریله پك زیاده حائز اهمیتدر .

هم نظمہ و هم نثرہ بکزر . یازیلرینک بو شکلی اعتباریلہ ، استادک فلسفہ و فکرلرینی ایلک حمایہ آکلامق برآز کوچدر .

استاد ، فلسفہیی نہ معنادہ آکلادیغنی (العلم بالموجودات بماهی موجوده) کی کوچوک بر فقرده اجمال ایدیور [۱] . دیمک کہ فارابی یه کوره فلسفہ ، بوتون علومی جامع بر کل در . بوکلده ، متافیزیک کی فیزیک علملرده داخلدر . فارابی نک شوتلقیسی ، «فلسفہ بر آغاجہ تشبیہ ایدیلرسه ، جذری متافیزیک وساقی ده فیزیک اولمق ایجاب ایدر» دین (ده قارت Descartes) ک قناعتنه تطابق ایتکدهدر . (موجود) علم ، فکری ؛ طبیعتیہ موجودک نرہ دن کلوب نرہ یه کیتدیکنی دوشونمکه سوق ایدہ جکندن ، فارابی بو محمل فقرده فلسفہ نک ، علل فاعلیہ ایلہ علل غائبہیی تحری ایتک اولدیغنی ده آکلامش اولیور دیمکدر : «فلسفہ تعلمندن غایہ ، خالق تعالیٰ یه ، غیر متحرک اولان بو محرک ازلینک ، بو خالقک واحد و جمیع اشیانک علت فاعلیہ سی اولدیغنه ، جودی ، حکمتی وعدلیہ بو عالمک مرتبی بواندیغنه کسب معرفتدر . فیلسوفک تعلم ایتدیکی اعمال ایسه ، طاقت انسانیہ مقدارنجه خالقہ تشبہدر . بناء علیہ فلسفہ تعلم ایتک ایستہین ہر فرد ، بو اعمالی قصد و بو غایہ یه بلوغدن عبارت اولان طریقہ سالك اولمی در . اعمالی قصد ، (علم) ایلہ اولور . عمل ، علمک کمالی در . علمده غایہ یه بلوغده آنجق اولای طبیعیات ، صوکرده ریاضیات بیلیمکہ قابل در . چونکہ فہم انسانی یه الک یاقین اولان (طبیعت) در . عملده غایہ یه بلوغ ایسه انسانک اولای کندی نفسی ، بالآخرده خانہ سنده و یاشادیغی بلدهده بولنانلری اصلاح ایتسیلہ اولور» [۲] .

کوریلیور کہ فارابی نظرندہ فیلسوف ، علماً ، عملاً انسان کامل دیمکدر . شخصاً ، فضائل علمیہ و اخلاقیہ ایلہ اتصافی ضروری اولان فیلسوف ، (دیوژن) کی جمعیتدن متفر ، منزوی بر آدم اولہ مز . فیلسوف ، حیاتده اجتماعی و دیگر کام بر شخصیتدر . عائلہ حیاتندہ اولدیغی قدر جماعت حیاتندہ برناظم ، برہر در . ناصیل کہ سیاستدہ فعال بررولی وارددر . حتی ، حکومتک باشہ کچہ سی لازمدر . [۳]

فارابی (فلسفہ) و (فیلسوف) لفظلرینک منشائی شو صورتلہ ایضاح ایدیور :

[۱] فارابی ، کتاب الجمع بین رأی الحکیمین . مصر طبعی

[۲] فارابی . کتاب فیما یذہبی ان یقدم قبل تعلم الفلسفة .

[۳] فارابی ، کتاب آراء المدینة القاضیہ .

« فلسفه ، عربجه لسان يونانیدن کچمشدرد . يونانجه بو لفظك اصلى (ايتارالحکمه) معناسنى افاده ايدن (فيلاسوفيا) کلمه مرکبسى در . (فيلا) ، ايتار ، (سوفيا) ده حکمت ديمکدر . فيلسوف ، لفظى ده ، فلسفه دن مشتقدرد . يونانجه اصلى (فيلسوفوس) در . فيلسوفوس ، (المؤثر للحکمه) معناسنى افاده ايدر . يونانيلىر بو اسمى ، حياتى حکمته حصر ايدنلره ويريرلردى ... » [۱] .

فارابى يه کوره فلسفه نك تملى (علم کيان) يعنى طبيعيات در . « چونکه بالجملة اشيانك مباديسنه ، مبادى يه لاحقه اولان اشيايه ، لاحقه منزله سنده بولنان اشيايه معرفت ، آنجق علم کيان سايه سنده ممکن در . مبادى اشيا (عنصر) ايله (صورت) در . مبادى يه لاحقه اولان اشيايه (زمان) و (مکان) در . لاحقه شبيه اولان اشيا ايسه (خلا) ايله (نامتناهى) در . » [۲]

فارابى طبيعيات ده آرسطويى تقدير ايتمکله برابر ، الك اساسلى بر مسئله ده اوندن آيريلمشدرد . چونکه فارابى ، معادنى ، خواص ايله مختلف برنوعك صنفلىر عد ايتمکده در . اندلس حکما سندن (رتبة الحکيم) مؤلفى (مسئله المجريطى) ده بو مسئله ده (فارابى) يه پير اولمشدرد . حالبوکه فارابى دن اول (الکندى) وصو کرده (ابن سينا) و طرفدارلىر هر معدنك برنوع مستقل اولديغنى قبول ايتمشلردرد .

فارابى فلزاتك كافه سنده اشتراك نوعى يه قائل اولديغندن بو فيلسوفه کوره معدنلرک آردلرنده کى فرق ، ممکن الانتقال امور عرضيه در . ديمک که فيلسوفموزك نظرنده جواهرک كافه سى عىنى ماده دن متشکل در . آردلرنده کى فرق ، عناصر مشترکه نك طرز اتحادندن ايلرى کچمشدرد . بو نتيجه ايسه (آتوميزم) سيسته منك تطبيقات بسيطه سندن باشقه بر شى دکلدر . کوريليورکه آرسطو پيروي عد اولونان فارابى ، بو مهم مسئله ده معلوم اولدن بوس بوتون آيريلمش ، (آتوميزم) سيستمى التزام ايلمشدرد .

عجبا بو فکرك منشأنى فلسفه هر مسيه نك مولودى اولان (الکيميا) ده مى ، يوقسه متکلمينك جزء لايحجزا نظريه سنده مى ، وياخود (ده موقريت) ك (آتوميزمى) نده مى آرامالى در ؟؟ فارابى نك بوتون مؤلفاتى بزه قدر انتقال ايدمه مش اولديغندن ، بو مهم نقطه نى تنوير قابل دکلدر . بو احتمال ، هراوچى ايچون ده واردر .

[۱] فارابى دن ، نقلاً ابن ابى اصيبه . عيون الانباء فى طبقات الاطباء . ج ، ۱ . ص ، ۱۳۴

[۲] فارابى : کتاب فيما ينغنى ان يقدم قبل تعلم الفلسفة .

ایلاک اول اسلام عالمه صوقولان فلسفه هر مسیه، داهامویلر زماننده، افرادخاندانن (خالد بن یزید) کبی برپرنسی تسخیر ایتمش، بالاخره (جعفر صادق) و (جابر بن حیان) کبی ذواتله یاشامش وانتشار ایتمشدی .

(جعد بن درهم) ه قدر چیقان (جزء لایجزی) نظریه سی ایسه ، فارابی عصرنده متکلمین کبی حار مدافعله مالکدی . یونان فلسفه سنک ترجمه وانتشارندن اول ظهور ایدن بونظریه، (ده موقریث) ک آتومیزمندن طوغمش عد اولنه مز. بالعکس نظریه، داهای زیاده (هند) آتومیزی ایله علاقه دار کورینمکده در .

اسلام عالمده ظهور ایدن مذهب لده منشائی هندستانه منتهی اولان بعضی افکار بولنمیه، بو علاقه یی تأیید ایده بیلیر . هر حالده ، عباسیلر دورنده هندستانه عائد مسالک فکریه لر ، اسلاملر آرسنده ، ظن اولدیغندن پک چوق انتشار ایتمشدی . بعضی رؤسای اعتزال ، هند فلسفه سنه دائر اولدجه واضح معلوماته مالک بولنیورلردی . بو معلوماتی (آتومیزم) ایله اجمال ایده بیلیرز . فقط ، (جعد بن درهم) ک منشائی هنده طایانان جزء لایجزا نظریه سی ، (قانادا Kanāda) دئیمله هندی ، یوقسه (جایناس Djainas) ویا (چارواکا Tcharvāka) [۸] آتومیزملریله می علاقه دار ایدی ؟ یوقسه بودیزم (سمنیه) ده دینی بر ماهیت آلان (آتومیزم) می ایدی ؟.. بو خصوصده قطعی بر حکم ویریلد مز . متکلمین نظریه سی ، (قانادا) آتومیزی ایله برچوق نقاط مقارنه یه مالک در . فقط ، قانادا مسالک سنک پک اسکی اولدیغنی ده اونوتماق ایجاب ایدر .

فارابی نک فیزیک ده کی افکاری، دیگر خصوصلرده مشائی سیستمندن فرقلی وبداعیتی حائز دکدر . فیلسوفک مسالک وشخصیتی اک زیاده ، منطق ، پسیقولوژی ، الهیات وسیاست ده تجلی ایتمکده اولدیغندن ، بو موضوعلری صرمسیله تدقیق ایده جکر :

فارابی و منطق . — فارابی فلسفه نک اک زیاده (منطق) قسمنده اشتهار ایتمشدر . منطقی مدون بر علم شکلنده ترتیب ایدن ایلاک مؤلف (آرسطو) اولدیغی کبی بو علمی داهای زیاده تعمیق ، داهای منتظم بر شکلده تنظیم ، اساسلرینی داهای منتسق بر صورتده ربط وایضاح واسلام عالمده نشر وتعمیم ایتک شرفی ده فارابی یه عائد در .

(پرانت Prant) ، قیمتدار آثار مهمه دن اولان منطق تاریخنده فارابی یه بر بحث

مخصوص آيبرمق وتورك حكيمنى اك بويوك منطقچيلردن كوسترمك صورتيله ، ضرب عالمى بو حقيقتدن خبردار ايتمشدر [۱] . شرق متفكرلرى ايسه اوتهدنبرى ، فارابىنى منطقك بر قطبى كى طائيشلردر [۲] .

فارابى ، منطق تحصيلنه بغدادده باشلامش ، اولاً ، (ابوبشرمى بن يونس) دن منطقه عائد يتمش قدر سفر اوقومش ، بالاخره (يوحنا بن حيلان) . ملازمتله تبتعاتنى اكمل ايتمشدر . شو ايكي اسم ، شرق اسقولاستيكنك منشائى تعيين ايتمه مزه يارديم ايدى بيلير . فى الحقيقه اسلامى منطق ، بو ايكي اسمله سريانيلره طيانمقده در . حالبوكه امور ادارهدهكى مهارتيله دورت خليفه خدمت كيتابتنده بولنان (سرجون الرومى) [۳] نك اوغلى (سن ژان داماسسهن Saint Jean Damascène) ايلك اسقولاستيكلردن برى در [۴] .

فارابى ، منطقى نشره باشلادىنى زمان ، قارشوسنده بويوك برفرقه معارضه بولمشدى . بوفرقة ، باشده ارباب اعتزالك اك نفوذلى سيالرى اولمق اوزره ، بوتون قدمائى متكلمينى احتوا ايدىوردى . قناعتجه بربرلينه مخالف ، اعتقاد ونظرياتجه يكدىكرينى تخطئه ايدن مذاهب مختلفه اربابى ، منطق عليهدارلغنده برلشمش ، متحد بر جبهه تشكيل ايتمشلردى . بونلر ، منطقك تعليم وتعلمنى شدتله منع ايدىيور ، منطقچيلر حقنده پك بى امان بولنيور ، حتى تكفيره قدر كيدىيورلردى .

فارابى زماننده وداها صوكره دوام ايدن وآنحجق (غزالى) نك مهارتكارانه برپلانى ايله ياريلان بوجهه ، عظماى معتزله دن (ابو على جبائى) ، اوغلى (ابوالهاشم جبائى) ، (عبدالجبار همدانى) ، (ابوالحسن البصرى) ، اكابر اشاعره دن (قاضى ابوبكر الباقلازنى) ، (ابن عقيل) ، (ابوالمعالى) ، علمائى شيعه دن (ابن النوبخت) ، متبحرين جهميه دن (ابن الهيصم) كى اركان طرفندن مدافعه ايدىليوردى .

مسائل كلاميه ده ، آره لرنده آشيلمز اوچوروملر بولنان ويكدىكرينى تضليل دن چكينمه ين مذاهب ممثلرينك ، منطق عليهدارلغنده متحد بر جبهه تشكيل ومنطقچيلرى

[۱] Prantl, Geschichte der Logik im Abendlande, t. II, p. 301-318

[۲] ابن قفطى : تاريخ الحكماء . ابن ابى اصيبعه : عيون الانبياء . ابن سينا : الشفاء . ابن طفيل : رساله حى بن يقظان . غزالى : المنقذ من الضلال

[۳] مسعودى . مروج الذهب وجواهر المعادن .

[۴] Carra de Vaux: Avicenne

تكميل ايله تهديد ايتملرى غريب بر منظره تشكيل ايدىوردى . مع مافيه بو اتحادك سببى
يك بسطدر :

مسائل اعتقاديده متخالف اولان بو ذوات ، علم كلامك بعض اساسلارنده متحد
بوليورلردى . فارابى نك نشرينه چاليشديغى (منطق) ايسه ، بواساسلرى ييقه جق بر ماهيت
عرض ايدىوردى . چونكه منطق تركيب عقلى وخارجده كلئ طبعى نك ثبوت كى
اساسلره استناد ايدىوردى [۱] . منطق قبول ايتديكى (كليات خمس) ك يعنى جنس ،
نوع ، فصل ، خاصه وعرض عام دن عبارت اولان كلئ ذهنى نك ، كلئ طبعى به منطبق
اوله بيلمسى ايچون تركيب عقلى وخارجده كلئ طبعى نك ثبوتى قبول ايدىلك ضرورى
ايدى .

چونكه منطق ، فارابى نك ده مدافعلرندن اولديغى مراتب وجود نظريه سنه مستند
ايدى . بونظريه كوره اشيا نك برى (وجود خارجى) ديكرى (وجود ذهنى) اولمق
اوزره ايكي وجودى واردى . (وجود فى الايمان) تعبيريله افاده ايديلن وجود خارجى
ايله اشيا نك مشاهد اولان وجود اصيلى ، (وجود فى الازهان) تعبيريله اجمال ايديلن
وجود ذهنى ايله ده ، بواشيانك ذهنده كى صور مطابقيه سى قصد ايدىليوردى . بر شيئك وجود
خارجيسى ايله وجود ذهنى سى آره سنده كى نسبت ده ، بر جسم ايله كولكه سى آراسنده كى
مناسبتنه بكمزه دىليوردى : بر شيئك (وجود ذهنى) سى اولان صورت مطابقيه سى ، اويله بر
وجود در كه خارجده تحقق ايدىلك اولسه ، اوشئيك كنديسى اولور . ناصل كه ، آغاجك
كولكه سى تجسم ايتسه ، او آغاجك كنديسى اولور ، دىليوردى . [۲]

بونظريه كوره ماهيت ، صور عقيله در . ماهيت ، تحققى اعتباريله (ذات و حقيقت)
تعينى اعتباريله ده (هويت) در . كوروليور كه بونظريه ده (تعين) ماهيته زائد بر وجودى
وبحسب الخارج ماهيتك عينى ، ذهنآده ماهيتك غيرى عداولنيوردى [۳] ديمك كه منطقك
استناد ايتديكى بونظريه كوره ، مثلاً شوا عيانده برى (ذات) و ديكرى شو (موجوده شاهد)
اولمق اوزره ايكي شئ اثبات ايدىلكده در . (ماهيت طبعيه) و (ماهيت نوعيه) ده دىنيلن
ذات و حقيقت ، خارجده مشاهد اولان موجودات عينيه دن باشقه در .

[۱] ابن خلدون . مقدمه كتاب العبر

[۲] سعدالدين تفتازانى : شرح المقاصد . سيد شريف جرجانى : شرح المواقف .

[۳] قاضى عبدالله بن عمر البضاوى : طوابع الانوار . ابوالثناء شمس الدين بن محمد الاصفهاني :

مطالع الانظار .

منطق بو نظریه استناد ایتدیکی ایچون ، ذهن ده اثبات ایدیلن اشیانک خارجده ثبوتی اساسنه گوره قوریلشندی . گرچه (آرسطو) گبی (فارابی) ده (ماهیات نوعیه) یی (موجودات عینیه) یه مقارن اوله رق اثبات ایدیوردی . بو صورتله ماهیات نوعیه یی ، ازلی وابدی مثل عقلیه عد ایدن افلاطوندن آریلیوردی . فقط ، هر حالده تعینی نفس ماهیته مستند بر امر وجودی تلقی ایدیوردی . (کلیات خمس) و ترکیب عقلی یعنی نوعلرک جنسلرله فصللردن ترکیب ایتسی ، خارجده کلی طبیعی نك ثبوتی ، بوتلقی یه مستندایدی . منطقک دیگر اقسامی مثلاً ، صفات اجسامک (ذاتی) و (عرضی) قسملرینه ، (عرضی) نك ده لازم الماهیه ، عارض الماهیه ویا (لازم) و (مفارقه) یه آریله سی ، (معرف) ک (حد) و (رسم) ه ، (حد) ک (حد حقیق) و (حد لفظی) یه تقسیمی ، واک نهایت پک چوق مجادلات موضوعی اولان (مقولات عشره) مبحثی ایسه (کلیات خمس) اساسنه استناد ایدیوردی .

حالبوکه متکلمین نظریه سنده ترکیب عقلی و کلیات خمس قبول ایدیلیوردی . منطقک بو بی امان معارضلری اشیاده یالکیز بر نوع وجود قبول ایدیورلردی . اوده اشیانک (وجود اصیلی) اولان وجود خارجیسی ، وجود عینیسی ایدی . اشیانک بووجوددن باشقه برده ذهن ده آری بروجودی اولدیغنی قبول ایتیورلردی [۱] بناء علیه ، بونلرجه ماهیات نوعیه نك خارجده وجودی یوقدی . ترکیب عقلی و خارجده کلی طبیعی نك ثبوتی قبول ایدیلیوردی . (کلی) و (ذاتی) مجرد بر اعتبار ذهنی ایدی . خارجده مطابق اوله جقلری برشی یوقدی .

دیمک که قدمای متکلمینه گورد منطقک اک مهم بر قسمنی تشکیل ایدن (کلیات خمس) و بوکا مبتنی اولان تعریفات (قول شارح) ایله (مقولات عشره) باطل اولدیغنی گبی (عرض ذاتی) ده باطل اولیوردی . عرض ذاتی نك بطلاتیله (برهان) ده شرط اولان قضایای ضروریه ذاتیه ده باطل اولیور ، بو صورتله منطقک اس الیاسی اولان (کتاب برهان) و (کتاب جدل) ییقلیوردی . [۲]

منطق بونلرجه ، چوروک برتمل اوزرینه قورلمشدی . بناء علیه لزومسز برشی ایدی . فقط ، مختلف قناعت اربابی منطقه قارشى متحد بر جبهه تشکیل ایتکه سائق اولان حقیقی

[۱] نصرالدین طوسی ، التجرید . علی قوشچی . شرح الجدید علی التجرید .

[۲] ابن خلدون ، مقدمه کتاب العبر .

سبب ، منطق اساسلارنده گوردكلرى بوچوروكلك دكلدى . بلكه منطقك متكلمين اصول وقاعده لرني ييقه جق ، اساسلارني چوروتته جك بر ماهيت عرض ايتمى ايدى .
چونكه متكلمين ، (كللى) و (ذاتى) ي مجرد بر اعتبار ذهني عد ايتدكلرى كى وجود ذهني ي ، ماهياتك تركيب عقليسى ، (عرض) ك ايكي زمانده بقاسنى نفى ايدىيور ، اعراضى ، اعراضك حدوثى ، اجسامك اعراضدن خالى اوله ميه جغنى ، آثار و حوادثك ماضى به طوغرى الى نهايه كيدميه جگنى ، جوهر فرد و خلانك وجودنى اثبات ايدىيورلردى [۱]
بوتون بو اصول و قواعد ايسه ، وجود صانع و صدق نبوت كى معتقدات اساسيه نك اثباتى ايچون ترتيب ايتدكلرى دلائلك مقدماتى تشكيل ايدىيورلردى . فى الحقيقه متكلمين اثبات صانعى حدوث عالمه ، حدوث عالمى ده اعراضك حدوث و ايكي زمانده عدم بقاسى ايله ، صدق نبوتى ده وجود صانعاه اثبات ايدىيورلردى .

منطق بومقدمه لرى ييقديغندن ، بونلره استناد و عقائد دينيه ي اثبات ايدن دليللرى ده ييقمش اوليوردى . منطقك ، عقائد دينيه مثابه سنده كوريلن بودليللرى ابطال ايتمى كيفيتى ، طوغرىدن طوغرى به عقائدى جرح كى تلقى ايدلدكندن ، منطق علميه عمومى برفوران حصوله گتيرمش ، المعارض مذاهب اربابنى برلشديرمشدى .

بو وضعيت ، بوكون بزه غريب كوريله بياير . چونكه بر شيئك وجودنى اثبات ايچون اقامه ايديلن دليلك باطل اولمسندن ، اوشيئك حد ذاتنده موجود اولماسى لازم كليجگنى آكليورز . ناصيل كه منطقى ايله متكلمينك اثبات صانع دليلنى ييقان قارابى ، ينه منطقنه استناداً ؛ فقط باشقه اساسلره كوره ، وجود بارى ي اثبات ايتمكده در .

فقط ، او زمانلر بومتحد جبهه ي تشكيل ايدن ذوات (دليلك بطلانندن مدلولك ده بطلانى لازم كلير .) يولنده برده چوروك اساس قبول ايتمشلردى . [۲] بو اساسه كوره متكلمينك عقائدى اثبات ايچون ، گندى اصول و قاعده لرينه كوره ترتيب ايتدكلرى ادله مخصوصه ي چوروتن منطق ، عيى زمانده عقائدى ده ابطال ايتمش اوليوردى . ايشته منطقجيلرك تكفيره قدر كيديله سنك سببى ، بو چوروك اساس ايدى .

قارابى بوتلقى ايله خيلى چارپشدى . حتى (كتاب المختصر الصغير فى المنطق على طريقة المتكلمين)

[۱] قاضى عضدالدين الايجى : كتاب المواقف . نصيرالدين طوسى : كتاب التجريد .

[۲] سيد شريف جرجانى : شرح المواقف . سعدالدين تفتازانى : شرح المقاصد . ابن خلدون :

نامیه برده اثر یازدی [۱] فقط ، یقیلمق ایچون (غزالی) نک جلادتکار آنه ده فورمنی بکله ین بو ذهنیت ، بشنجی عصر هجری به قدر دوام ایتشدر [۲]

مع مافیه ، بو هجرملرک فارابی یی ییلدیرمامش اولدیغنی کوریورز . فیلسوف منطقی مدافعه ، معارضلری اسکات ایچون بر طرفدن احادیث نبویه آره سنده صناعت منطقّه عائد اشاراتی احتوا ایدنلری طویلایه رق بر اثر وجوده کتیرمش ، دیگر طرفدن ینه فعالیتنه دوام ایتشدر . فارابی نک بوصورتله وجوده کتیردیکی « آثار منطقیه » یکر می بشی متجاوزدر . بونلردن بر قسمی ، منطقک اقسام مختلفه سینه دائر نه تودلردن ، بر قسمی ، فلاسفه قدیمه یه عائد مؤلفات شر حلرندن متشکلدر . فارابی نک منطقک بالجمله اقسامی جامع قلاسیک اثرلری ایسه اوچنجی قسمی تشکیل ایتمکده در .

منطقک معین بر بحثنه دائر تدقیقاتی احتوا ایدن کتابلرک اکثریسی رساله شکلنده اولمقه برابر ایچلرنده بویوک مجلدات تشکیل ایدنلرده واردی . از جمله (کتاب فی الخطاب) یکر می جلددن مرکب معظم بر اثر دی [۳] . شر حلرک الهمملری ده ارسطونک سکر کتابدن متشکل اولان (اورغانون) عنوانلی اثر شهری ایله (فروریوس) ک مدخلی (ایساغوجی) اوزرینه قلمه آلدیغنی کتابلردر .

فارابی نک اوچنجی قسمه داخل اولان اثرلری آراسنده (کتاب المدخل الی المنطق) (کتاب التوطئة فی المنطق) و (کتاب فیمن له نسبة الی صناعته المنطق) کبی بعضیلری مدخل ماهیتنده ایدی . (کتاب مختصر الکبیر فی المنطق) و (کتاب مختصر فی جمیع الکتب المنطقیه) کبی بعضیلری ده منطقک بالجمله اقسامی جامع قلاسیک مؤلفاتدن عبارتدی . [۴]

فارابی ، منطقی ، بری مدخل اولمق اوزره طقوزباب ویا کتابه آیرمشدر . (کلیات خمس) بحثنی احتوا ایدن کتاب ، مدخلی تشکیک ایتمکده در . اصل منطقی احتوا ایدن سکر کتابه کلنجه ، بونلردن دردی صورت قیاس دردی ده ماده قیاسه عائد اولمق اوزره بروجه آتی در :

[۱] ابن ابی اصیبه : عیون الانبیاء . ج ۲ ، ص ۱۳۸

[۲] محمد الغزالی : المنقذ من الضلال .

[۳] ابن ابی اصیبه . ج ۲ ، ص ۱۳۹ .

[۳] عینی ، مؤلف .

[۴] ابن قفطی . ص ۲۸۳ ، ۲۸۴ . ابن ابی اصیبه . ۱۳۸ ، ۱۳۹ .

(۱) کتاب المقولات : آرسطونک (قاطیغوریاس) ینہ مقابل اولان بو کتاب ده معقولاندن قوانین مفردات یعنی محسوساتک تجریدی کندیلرینہ منتهی اولان وفوقلرندہ جنس آخر بولنمیان اجناس عالیہ ایله بونلرہ دال اولان الفاظ بیان ایدیلشدہ .

(۲) کتاب العبارة : قضیہ تشکیل ایتک اوزرہ معانی منفردہنک سلب وایجاب ایله ترکیبی بحثی یعنی قوانین الفاظ مرگبه وقضایای تصدیقیہ و انواعی محتویدر . بو کتاب آرسطونک (Hermeneia) سنہ مقابلدر .

(۳) کتاب القیاس : برمجھولہ علمی مفید دلیل تألیف ایدہ بیلیمک اوزرہ ، قضایانک ترگبندن باحثدر . قیاس وعلی الاطلاق قیاسک صورت انتاجنی ایضاح ایدن بو کتابہ آرسطو (les analytiques prnuers) نامنی ویرمشدی . فیلسوف (الکندی) ده داخل اولمق اوزرہ ایلک مترجملرک بونی (آنالوطیقاالاولی) دیہ عیناً نقل ایتمش اولدقلرینی کوریورز . فارابی ده آرسطونک بو اثرینک بعض نقاطنی ایضاح ایچون قلمہ الدیغی بر اثرندہ بو اجنبی اسمنی محافظہ ایتمشدر [۱] . فقط بالآخرہ آثار سائرہ سندنہ بوجثہ ، (کتاب فی القیاس) عنوانی ویرمشدہ . (ابن سینا) ده ایسہ دہا وضوحلی اولہرق ؛ (تحلیل بالقیاس) تعبیرینی بولیورز . [۲]

(۴) کتاب البرهان : یقینی منتج اولان قیاسدن باحثدر . معرفات وحدود بحثی ده جامع اولان بو کتاب ده ، اقاولیل برہانیہنک صحتی کندیلریلہ بیلینن قوانین وشرائط قیاس تحلیل اولنمشدر . کتاب البرهان ، (اورغانون) ک ایلک مترجملر طرفندن (آنالوطیقا الثانیہ) عنوانی آلتندہ ترجمہ ایتدکلری کتابہ مقابل قلمہ آلتمشدر .

(۵) کتاب الجدل : اقاولیلک صحتی کندیلریلہ بیلینن قوانین ایله ، جدلی سؤال وجوابک کیفیتندن ، صناعت جدلک ملتئم اولدیغی امورک قانونلرندن دہا آچیق بر تعبیر ایله مخاطباتدہ مغالطہلری قطع ایدہرک خصمی الزامی مفید اولان قیاسدن باحثدر . کتاب الجدل ، ایلک مترجملر طرفندن ، (اورغانون) دن (طوبیقا Topique) ویا (دیا لکتیکی Dialectique) نامی آلتندہ نقل ایدیلن کتابہ مقابلدر .

(۶) کتاب المغالطہ : دلائل ده واقع اولان مغالطہلردن باحثدر . (اورغانون) ک

[۱] تعلیمات آنالوطیقاالاولی لارسطو طالیس : للفارابی .

[۲] ابن سینا : النجاة ورسائل ابن سینا .

ایلك مترجم لر طرفدن (سوفسطیقا Sophistiques) وبالا آخره (حکمت مموهه) دینیلن بو کتابنی ، فارابی (کتاب المغالطه) نامی آلتنده ایضاح ایتمشدر .

(۷) کتاب الخطابه : جمهورى بر مقصده سوق و ترغیب ایچون وقوع بوله جق نطق و خطابه لرک اصول و قوانیننی محتوی در . آرسطونک بو موضوعه عائد کتابنک عنوانی اولجه (روطوریقی les rhétoriques) دیه عیناً نقل اولتمشدی . فارابی دن اعتباراً بوقسمک (کتاب الخطابه) نامی آلتنده ایضاح ایدلمش اولدیغنی کوریورز .

(۸) کتاب الشعر : بر شیئه اقبال و برشیدن نفرت ایچون ترتیب ایدیلن کلام شعرى دن باحثدر . ایلك مترجم لر (اورغانون) ک بو کتابنی (فوطیقا) ویا (فویطیقا poétique) عنوانیه نقل ایتمشلدر .

فارابى نك سلسله آثاری ، منطقك ماهیت و رولى حقنده واضح بر فکری اولدیغنی ، و قتيله (آقاده می) ایله (رواقیون Stoiciens) و نه پیکور طرفدارلری (Epicuriens) آره سنده تقریباً ایکی عصر قدر دوام ایتمش اولان مجادله لره ، حتی بوتون بو مجادله لرک هیچلرکنی اثباته چالیشان (ربیون Sceptiques) ک مطالعهلرینه یاقیندن واقف بولندیغنی کوستر مکده در .

منطق ندر ؟ موضوعی ، رولی ، ساحه شمولی نهدن عبارتدر ؟ فارابی ایله تلیذی . ابن سینا بومهم سؤاللره (منطق ، بر آلت قانونیه درکه انسان اوکارعايت ایتدکجه ، فکر و نظرده ضالته دوشمکدن مصون قالیر .) [۱] ، کبی مجمل بر تعریف ایله جواب ویرمشلدر .

مشهور (آرنولد Arnould) ایله (نیقول) طرفدن تألیف ایدیلهرک (پور-روایال) منطقی دیه شهرت بولان (صناعت تفکر) عنوانلی کتاب ده منطقك ماهیت و رولی ، بویکی اسلام فیلسوفندن داها آبی بر صورتده ایضاح ایدلمش دکلدر . (صناعت تفکر) ده « منطق ، کرک بالذات کسب معلومات ایتک ، کرک باشقه لرینه اعطای معلومات ایلك ایچون معرفت اشیاده عقلی سوق و اداره ایتک صناعتی در . » [۲] دینیلیورکه بوده ، نتیجه اعتباریه فارابی - ابن سینا تعریفندن فرقلی دکلدر . فی الحقیقه ، بویکی شرق فیلسوفنه کوره (فکر) ،

[۱] ابن سینا : کتاب الاشارات .

[۲] Port-Royal, L'Art de penser

« انسانک ذهنده متصور و یاخود تصدیق علمی و یا وضعی و یاخود تسلیمی ایله مصدق اولان امور حاضرده دن امور غیر حاضرده انتقال ایتک عزم و تصمیمی » دیمکدر .
 انسان فطرتاً تحری حقیقتله مجبولدر . فقط پیرامن حقیقته وصول ایچون انسانه رهبر اوله بیله جک بر صنعت ، بر آلت قانونیه وارمیدر ؟ عجبا منطق بو صناعتیدر ، مسئله بو شکل ده اورتیه آتیلورسه ؟ شهسز ؟ ذکای بشرک تعمیق ایده بیله جکی مسائلک اک یوکسکی و اک مبرمی شکلده تجلی ایدر . مسائل سائره ؟ نه اولورسه اولسونلر ؟ هپ یو مسئله نك تابعی موقعنده قالیرلر .

منطق ، انسانی خطایه دوشمکسزین طوغریجه حقیقته ایصال ایده بیلن بر صناعت ایسه هر شیدن اول تعلم ایدیلسی اقتضا ایدر . بشریته بو صناعت قدر نافع بر شی تصور اولنه مز . منطقی اهل ایتک ، خطا ایچنده بو غولمه ، اوکده ضیا وارکن ظلماته کومولمه که رضا کوسترمک دیمک اولور .

فارابی ، (علم) ک نظریاتده هانکی نقطه یه قدر وثوق و قطعیتله ایلریله بیله جکنی ، هانکی منهجی تعقیب ایده بیله جکنی تعیین ایچون منطقک لزوم و اهمیتنی ایلری سورمکه برابر ، بو خصوصده افراطه دوشمکدن قورتیلمشدر . منطق ، انسانی ؛ فکر و نظرده خطایه دوشمکدن صیانت ایدن بر آلت قانونیه ، بر صناعتدر . فقط بو صناعت ، بلاقید و شرط ، ذهن بشره لایحطی بر رهبر دیمک دکدر .

فارابی ، منطقدن اونک ویره بیله جکنک فوقنده شیلر بکه نیله میه جکنه اشارتله ، منطقی صیم صیقی باغلایان کور ایجاباته عطفی اقتضا ایدن مسؤلیتدن منطقی قورتارمغه چالیشمش ، یو صورتلده تفریطه یو وارلا نمقدن مصون قالمشدر .

فارابی - ابن سینا نظریه سنده منطق بر آلت قانونیه در . فکرک صحیح و فاسدنی تمیزه ، معلوملردن مجهوللره توصله خدمت ایدر . فقط ، بو خدمتی مطلق دکل ، مقیددر . منطق ، نه آیرسه اونی ویرن بر ما کنه در . بناء علیه ، مقدمات نه ایسه نتیجه نك اوکا کوره ظهور ایتسی طبیعی در . اکر مقدمات و مبادی اولیه ده بر خطا اولورسه ، بو خطا ، قیاسات متسلسله ایله کیتدکجه بویویه رک منحصرأ خطادن عبارت بر نتیجه یه منجر اوله بیلیر .
 « امور حاضرده دن ، امور غیر حاضرده یه تعبیر دیکرله ، امور معلومه دن مطلوبه انتقال ایچون کندیسنده تصرف ایدیه جک بر ترتیب و هیئت لازمدر . بو ترتیب و هیئت بعضاً وجه

صواب اوزره اولور . بعضآده وجه صواب اوزره اولمز . چوق دفعهده صواب اولميان وجه ؛ سوفسطائى قياسده اولدينى كى ؛ صوابه مشابه كورينير . ويا قياس مشاغبي كى ، صوابه مشابه توهم اولنور . شو حالده منطق بر علم دركه ، انسان اونكه امور ذهنيه دن امور مستحصله يه انتقال ايد بيلمك يوللرينى اوكره نير...» [۱] شوسطرلر اثبات ايد ييور كه فارابى - ابن سينا مکتبنده منطقك قيمتى ، مثبت اولمقدن زياده منفى در . اساسآده بويله اولمق ايجاب ايدر . منطقه بر معنای مثبت ويرن افراطكار فيلسوفلر، نتیجهده انكسار خياله اوغرامقله قلاماش ، منطقك قيمت و اهميتنى ده اسقاطه سبب اولشلردر .

بيلورزكه اسقولاستيكلر بر آراق تطبیقات منطقیهده پك غريب يوللره صاپمش ، متافيزيكي مبادى يه ابتنا ايدرك محسوسات حقنده بيله قياسلر ترتيب ايتشلردر . عسرلرجه ترقیات علمیه يه حائل اولان ، دها طوغريسي افكارى وهميات و مغالطات ايچنده بونالتان بوياكلش جريان ، منطقك سقوطنى ده احضار ايتشدر .

فقط ، بر آلتى استعمال ايدن كيمسه نك خطا و مهارتسزلىكنى آله استناد ايتمك ناصيل طوغرى اوله بيلير ؟.. منطقك وظيفه سى حقيقتى كشف ايتمك دكلدر . بو رول حواس و روحك قواى فعاله سنه عأددر . منطق ، آنجق بر طاقم قانونلر وضع ايدرك قواى مذكوره نك وجهه فعاليتنى تعيين و بو صورتله انسانى خطا و ضلالتله دوشمكدن صيانت ايد بيلير . حق و صوابى بولان قوه فعاله يي (قانون) ده دكل ، اوقانونى استبصار و تطبيق ايدن ذهنده آراملى در . (فارابى) آبدسنى اكمال و تزئين ايدن (ابن سينا) شوسطرلرى يازييور : « منطق ، علومك كافه سنى آكلايه بيلمك ايچون اك ائى ياردمجي در . بو علمى آكلاميانلر ، سوق جهالتله ، منافعى انكار ايد ييور ، منطقه قارشى بغض و عداوت كوسترييورلر . فقط ، بو مخالفت ، شبهه سز ، جهالت نتیجه سى در . بوكيلرى معذور كورمك ايجاب ايدر . چونكه انسان بيلمديكى شيئك اك بويوك دشمنى اولور . بعضى ذواتده منطقك عقائدى تشويش ايتديكنى توهم ايد ييورلر . حقيقت حالده ، بو توهم بوسبتون سببسز دكلدر . شريعتدن نصيبه دار اوله ميان بعضى اغبياي اغمار ، منطقله اشتغاله باشلانجه ؛ حقايق و مراتب علومه واصل اولمقسزىن ؛ صاحبالامغه قويوليور ، بعضى علومك حجتلرينى چوروك كور ييور ، منتسبلرينى استخفاف ايد ييورلر . بو طاشقينلىق ،

[۱] ابن سينا . كتاب الاشارات . فخرالدين عمرالرازى : شرح الاشارات . كوپرلى كتبخانه سنده كى يازمه نسخه .

بوکی اشخاصك علومك حقائق و مراتبی آکلایه مامش اولمردن نشأت ایتمکده در .
 بونده علمك قباحتی نه؟! .. [۱]

منطقك ساحه سنی ، رولنی ، لزومنی بدیع بر اسلوبه ایضاح ابدن آشاغیکی سطرلر ،
 (فارابی - ابن سینا) مکتبک بو خصوصده کی تلقیسنی دهاها آنی تشریح ایتمکده در : (منطق ،
 برصناعت نظریه در که تعریف حقیقی دینیلن (حد صحیح) ایله برهان تسمیه اولنان (قیاس
 صحیح) هانکی صور و مواددن اوله بیله جکنی بیلدیرر . (رسم) تعبیر اولنان حداقناعی
 هانکی صور و مواددن تشکیل اولنه جغنی دهینه بزه منطق او کره تیر . قوتجه (برهان) ک دوندده اولان
 فقط یقینه مشابه بر تصدیق حاصل ایتدیرن (قیاس جدلی) ایله بوندن دها ضعیف اولان
 و آنجق برظن غالب حاصل ایتدیره بیلن (قیاس خطابی) نک هانکی صور و مواددن ترتیب
 اولنه جقلری بیلدیرن ینه منطق در .

منطقك رهبرلکی سایه سنده (حد فاسد) ایله (مغالطه) و (قیاس سوفسطائی) دینیلن
 و ظاهراً برهانی و یاجدلی برقیاس صورتنده کوریندیکی حالدده حقیقت ده اوله اولیان حد
 و قیاسلرک ناصل مواد و صوردن متشکل بولندقلرینی تقدیر و تعیین ایده بیلیرز . ذهنده
 برقناعت و یقین حاصل ایتدیکی حالدده نقصك رغبت و نفرتنی جلب ، روحده برانبساط
 و یابر انقباض تولید ایدن (قیاس شعری) نک نه کی صور و مواددن مرکب اوله جغنی
 ینه منطقله او کره نیرز .

ایشته منطق صناعتی بوکی فوائد مهمه و منافع عظیمه تأمین ایدر . منطقك عقل
 و رویته نسبتی ، (علم نحو) ک کلامه ، (فن عروض) ک شعره نسبتی کی در . فقط فطرت
 سلیمه و ذوق سلیم اربابی ، علم نحو و یافن عروض تحصیلندن مستغنی اولابیلیرلر سده هیچ
 بر انسان ، عقل و رویتنی استعمال خصوصنده منطقدن مستغنی اوله مز . مکرکه مؤید من
 عندالله اولسون ... [۲]

اخلاق ، شعر ، نحو کی منطقده محصول تمرن و ممارسه اولمق اعتباریله ، شبهه سز ،
 برضاعت در . ناصل که (پور - روایال مکتبی ده منطقلرینه (صناعت تفکر art de penser)
 اسمنی ویرمشلردر .

فارابی - ابن سینا مکتبی ، منطقك ماهیت و رولنی پک ایی آکلامش اولمقله برابر ، بالآخره

[۱] ابن سینا : کتاب الاشارات .

[۲] ابن سینا . النجات . کوپرلی کتبخانه سنده یازمه نسخه .

آوروپاده اولديغى كېي ؛ اسلام عالمدهده ، اسقولاستىك ذهنيته ظهور وانكشافنه حائل اوله مامشدر . بالعكس بعضا فارابى وابن سينا بيله ، بو كرىويه دوشمكدن قورتيلامامشدر . بونك سببى منطقك اسلام عالمينه اسقولاستىكچى سريانيلر واسطه سيله كيرمش اولمىسند . آراملى در .

منطق برصناعتى در ، يوقسه بر علم ميدر ؛ اوتهدنبرى برچوق مناقشاته سبب اولان بومسئلهده (فارابى - ابن سينا) مکتبى متردد . الفاظ اوزرنده بيهوده مناقشه لردن ذوقياب اولان اسقولاستىكلر ، (علم) ك تريفى يوزندن ، بومسئله اطرافندهده عصر لرحه سورن بر مجادله قوپارمشلردى : (علم) ي ، (خارجهده حاصل اولان امره مطابق صورت) يولنده تريف ايدنلر ، منطقى بر علم عد ايتيورلردى . چونكه منطقك موضوعى اولان معقولات ثانيه ؛ كنديسيله اکتساب مجهولاته توصل ممكن اوله بيلمك حثيتيله ؛ ذهندهكى ماهياتك عوارض لاحقهسى عد ايديليوردى . بوايسه طبيعى خارجهده موجود دكلدى .

(علم) ايله (خارجهده وجودى اولسون اولسون ، كنديسنه شعور نفسى تعلق ايدن هر امر مدرك) معناسنى قصد ايدنلر ايسه منطقى ده علومدن صاييورلردى . بو ايكنجى تالقيه كوره منطق ، علم مطلقك آلتى اولمق اعتباريله كنديسنك وبلكه ديكر علملركده آلتى اوليوردى .

(فارابى - ابن سينا) مکتبى ، صرف لفظى برماهيت عرض ايدن بواختلافه اهميت ويرمدكلرينى ؛ منطقى بعضاً (علم) ، بعضاده (صنعت) عد ايتمريله كوسترمشلردر . بومكتب ، منطقده هم علم ، همده صنعت ماهيتى كورييوردى .

علم ، عینى موضوعه عائد وعینى اصول ايله بربرلرينه مربوط بر جمله حقایق اولديغنه كوره ، منطقده شبهه سز بر علم در . هر علم كې منطقده برچوق مسائل مشتملدر . بومسائل آراسندهكى رابطه لرده جهت وحدتلى در . شو حالده منطقده ديكر علملركې ، معرفت كيه لردن مركب بر جمله منتسقه در .

فقط منطقك (علم) ويابر (صنعت) اولمى مسئلهسى ، بلسقه بر نقطه نظر دن شايان تدقيق در . چونكه منطق بر علم ايسه ، ديكر علملركې شائلرى استبانه ايتمك وواقعىي طانيمقه اکتفا ايدمكدر . بالعكس برصناعت ايسه ، يالکيز استدلال ايتمكى اوكرتمكله قائليه حق اك اى بر طرزده استدلال ايتمكى ده اوكرتمكدر .

فارابى - ابن سينا مکتبى؛ بومسئله ي، منطقى نظر واستدلالك عملى تطبيقاته مالك بر علم
عد ايتمك صورتيله حل ايتمك ايسته مش در . بوشكل حل ، منطقه بعضاً (علم) ، بعضاً
(صناعت) اطلاقى ايله كوسترلمشدر . منطقه علم اطلاق ايدىلىدىكى زمان، قوه مدركه انسانيه نك
قوانين صوريه سنى تحرى ايدر معناسى ، صنعت دينلدىكى وقت ده ممارسه واعمال ذهنيه
منجر مه تود، قصد ايدىلىشدر . ديمك كه بومكتبده (مه تود) ، اصل منطق ده مندج
عد ايدىليوردى .

فارابى به كوره منطقك موضوعى اقامه برهان در . برهان ، نظر واستدلالك تام وتكامل
برشكلى در . برهانله ثابت اولان شى ، بر حقيقت ازليه در . ديمك كه برهانك تحتنده تحليلى
ايجاب ايدن داها آزتام برطاقم اشكال سافله بولمق ضروريدر . فارابى منطق ده كى قدرتى
بالخاصه بوتون بودرجه لرى تحليلده كوستردىكى نفوذ نظره اثبات ايتمشدر .

قياس ؛ برهانى اولسون اولسون ؛ مقدمات دينيان عناصردن تركب ايدر . بومقدمه لردم
داها سيط عنصر لردن مركب اولور . شو حالده تحليلى ، غير قابل ترك اولان عنصر لره يعنى
مفرداته قدر ايلري ايتمك لازمدر . ايسته بونك ايچون دركه فارابى بسيطدن مركبه چيقمق
اوزره دورت قسم اساسى تفريق وبونلرى شو صورته ترتيب ايدىيور :

(۱) عناصر قضيه به عائد نظريه

(۲) اصل قضيه نظريه سى

(۳) بعض قوانينه توفيقاً يكدىكره مربوط اولان قضيه لردن مركب قياس حقنده

عمومى بر نظريه

(۴) قياسك شكل تام ومتكامل اولان برهان نظريه سى

فارابى بودورت نظريه يى (كتاب المقولات) ، (كتاب العبارة) ، (كتاب القياس)
و (كتاب البرهان) عنوانلرى آلتنده تتبع ايتمشدر . فارابى به كوره ، معلومات بشريه
ايكى نوعدر . برى ، طوعريدن طوعرى به حواسك تجربه سيله حاصل اولان معلومات ،
ديكرى ده محاكمه وقياس صورتيله كسب ايديلن معلومات در . بلا واسطه يعنى طوعريدن
طوعرى به حواس ايله ادراك اولسان معلومات ، جزئيات بالواسطه ادراك
اولمقده در . اشيا حقنده كى بو علممز ، يا تصور مطلق ويا تصور مع التصديق در :
تصور ، نفى ويا اثبات ايله حكم اولقسزين ، هر هانكى بر شيك صورتنك ذهن ده

حصولدن عبارتدر . مفردك معناسنى بيلمك بر تصور اولديغى كى نسبت ناقصه يى ويا نسبت تامه انشائيه يى بيلمك ده تصوردر . بوندن بشقه انسانك (خلا موجوددر) دينلرك سوزنى تصويرى ده بلا تصديق بر تصوردر . [۱]

تصديق ده، تصور اولنان ايكي معناينده ذهنك بر حكم ويرمى و بو حكمك طوغرى اولديغنه يعنى ذهن ده متصور اولان شئيك وجود خارجى يه مطابق بونديغنه قناعت ايتمى در .

شمس و قمر ك ، نفس و عقلك تصويرى ، تصور مطلقدر . عالمك محدث اولسنىك بيلمه سى ده تصور مع التصديق در . تصور دن بعضيسى آنجق كندينه تقدم ايدن ديكر بر تصور له تام اولور . مثلا طول ، عرض و عمق تصور اولمديجه ، جسم تصور اولنه من . فقط ، بر تصورك ديكر تصويره احتياجى ، بوتون تصور لر حقنده جارى بر قانون عمومى دكلدر . بالعكس بواحتياجك نهايت بر تصورده منتهى اولمى واوراده توقف ايتمى لازمدر . وجوب ، وجود ، امكان بويله در . بونلرى تصور ايچون اولجه باشقه بر شئيك تصويرينه احتياج بوقدر . چونكه بونلر ذهن ده مركزوز معانى ظاهره صحیحه در . معانى مذكور دى كلام ايله اظهار و افاده ايتمك ايسته ين ذات ، بو كلامله آنجق ذهنى تنبيه قصد ايدر . يوقسه دهها مشهور ودها معروف اشيا ايله بومعنايى ايضاح و اظهار قصد ايتمى اولمز . تصديق ده بويله در . بعضى تصديقلر وارددر كه كنديلرندن اول باشقه شيلر ادراك ايديلمى اولمديجه ، مدرك اولمز لر . مثلا عالمك محدث اولديغنى تصديق ايدم بيلمك ايچون اولجه ، عالمك مؤلف اولديغنى وهر مؤلفك محدث بولنديغنى تصديق ايتمى اولمه مزاجاب ايدر . آنجق بوندن صوكره دركه عالمك محدث اولديغنه بزده علم حاصل اولور . فقط ، بو متعاقب توقفلر نهايتسز صورته دوام ايدم من . باشقه بر تصديق ايله متقدم اوليان بر تصديقه منتهى اولمق اقتضا ايدر . بوصول تصديق ، عقل ده ظاهر اولان احكام اوليه در . مثلا ، دائما نقيضك طرفيندن برينك صادق ، ديكرينك كاذب اولديغنه ، (كل) ك جزئندن اعظم بولنديغنه حكمم من ، متقدم بر تصديقه محتاج دكلدر . ايشته كنديسيلاه ، بو طريقلرى بيلديكم من علم ، منطق در . و بو

[۱] فارابى ، حصول صورت حقنده شوايضاحانى ورييور : « حصول صورت اوچ نوعدر . برنجيسى صورتك حس ده حصولى ، ايكنجيسى صورتك عقل ده حصولى ، اوچونجيسى ده صورتك جسم ده حصولى در . جسم ده صورتك حصولى انفعال ايله ارلور . آتسه صوقولان ده ميرده صورت تارك يعنى حرارتك حصولى گي . حس ده صورتك حصوله كلنجه ، اوده بر شئيك آنجق حسى بر انفعال ايله حاصل اولمى در . عقل ده صورتك حصولى ايسه ، بر شئيك صورتك عقل ده ماده يه غير ملابس اوله رق حصولى در : فارابى ، المسائل الفلسفيه والاجوبة عنها . »

طریقتر ، بڑى اشيا نك تصور و تصديقنه ايصال ايدر . بوايكي طريق بيلينبرسه تصورك تام و ناقصى ، تصديقك يقينى سى ، يقينه قريب اولانى ، ظن غالبى ، مشكوكى تفريق اولنور . بوصو كنجيلردن بڑى قورتاره جق ، تصور تام ايله كنديسنده شك ايديك احتمالى بولنميان تصديق يقينى در .. [۱]

فارابى بو سطرلرده ، تصورسز تصديق اوله ميه خفنه اشارتدن صوكره ذهنك بر شى حقتده كى تصور و تصديقى ، داهها اول و وقوع بولمش اولان تصور و تصديقلر دستند اولديغنى اخطار ايدىور . فقط ، علل و نتايج نامتناهى صورتده كیده ميه جكي كى بو سلسله ده الى غيرالهايه تمادى ایده ميه جكندن ، بداهتاً تصديق و تصور اولنه بيلن شيلره منجر اولملرى مقتضى در . ايسته بونك ايچون در كه فارابى ، سلسله تصور و تصديقك ، بلا واسطه متصورات و مصدقاته منتهى اوله جغنى تصريح و بو صورته ؛ بالجملة علومه براساس قوره . بيلمك ايچون ؛ علمك تصور قسمنه مبدأ اوله رق كليات مجرده ميه ، تصديق قسمى ايچونده فضايى ضروريه يه يعنى حواسك تجارب اوليه سى ايله ذهنك مبادى اوليه سنه واصل اوليور . بوتون علملرك تملى بو تصور سازجمله ، بديهيات در . منطق ، بو ايكي اساسه مستند معلوماتدن مطالب مجهوله يى اكتساب خصوصنده ذهنى خطادن حفظ ايدن برصناعت در : « مجهولك تعريفى ايچون ايكي معلوم ضرورى و كافى در . ايكي دن زياده معلوملر وارسه عميق بر تدقيق نتيجه سنده كوريله جكدر كه معلوم اولان شيلردن ايكي دن فضله سى ، مجهولك بيلنمه سى ايچون لازم دكلدر . ياخود بو فضله معلوملر ، او شئي بيلمك ايچون لازم و كافى اولان ايكي معلومدن برنده داخلدر . » [۲].

فارابى ، زماننده كى منطقجىلرى پك چوق اشغال و كنديسنه عرض ايديلن مسائلى تحليل و ايضاح صد دنده كوسترديكى وضوح و قطعيت ، مهم بر خصوصيت عرض ايتمكده در . اوتهدنبرى بر چوق مناقشه لره موضوع اولان (اجناس عشره) مسئله سى ، فارابى يده خيلى يور مشدر .

معلم ثانى نك آكلايشنه كوره ، (مقولات) ، وجودك الكعمومى كورنيشلرى ، وارلغك قطورات عموميه سنك اجناس عاليه سى در . مقولات تصورى (استقرا induction) دن طوغمشدر . مقولات ، محسوساتك تجرىدى كنديلر ينه منتهى اولان و فوقلر نده جنس آخر بولنميان

[۱] فارابى ، عيون المسائل .

[۲] فارابى ، المسائل الفلسفيه والاجوبة عنها .

اجناس عاليه در. فارابى نك ايضاحنه نظراً ، اجناس عاليه ارتقا ايچون ، على الانفراد ادراك وتلقى ايدىيان موجودات مختلفه آردسند مشابهلر آرانيلمش ، مشابهلره كوره برچوق افراد برقادرو داخلنه آلهرق بر (صنف) عدايدلمشدر . دهاصو كره بوصنفلر آردسندكى مناسب و مشابهلر آرانهرق هپسنه شامل اولان صنفلره چيقلشمش ، بوصورتله كيتدكجه ساحهسى داها واسع اولمق اوزره آيريلن صنفلك هپسنگ فوقنده اولهرق واصل اولنان اجناس عاليه ، (مقولات) دنيلمشدر :

(حكيم ، امور موجوده حقايقنى تحرى ايتديكى زمان بذاته قشم اولهرق آنجق (جوهرى) بولمش ، بو جوهر كده محل اعراض اولديغنى كورمشدر . اعراض تبدل ايتديكى ، طارى وزائل اولديغنى حالده جوهر باقى قالدیغندن جوهرى ، حامل اعراض اولهرق طانيمشدر . صو كره اعراضى تدقيق ايتمش ، اجناسنگ نه قدر اولديغنى آراشديرمشدر . اول (جوهرى) ذى مقدار بولمش وبوعرضه (مقوله كم) ديمشدر .

ثالثاً جواهرده بربرلرينه نسبتله متغير ومتفاوت برطاقم احوال ، مثلاً لون ، علم ، قوت ، انفعال ، فضيلت ، خلق ، شكل بولنديغنى كورمشدر . جوهر دن هر فرد مشخص بو احوال دن برنده شخص آخره مشابه وياغير مشابه بولنديغندن بونى ده (مقوله كيف) ناميله برجنس عدايلمشدر . رابعاً بر جوهر ك باشقه بر جوهره بر اسم ويا (اب) ، (ابن) ، (صديق) ، (شريك) ، (مالك) ، (عبد) كى برلفظله نسبت ايدلديكى كورمش ، بونى (مقوله مضاف) ديه برجنس صايمشدر . خامساً جوهر ك بر زمانده بولنديغنى آكلامش ، زمانى ده (مقوله متى) عدايلمشدر . سادساً جوهرى بر مكان ده بولمش ، بوكاده (مقوله اين) ديمشدر سابعاً جوهرى ، وضعنده اوضاع مختلفه ايله كورمش ، حتى بعض اجراسنگ بروضع ده كى مواضعك ، باشقه بر وضع ده تبدل ونغير ايتديكنك فرقه وارمش ، بومعنايى ده برجنس عدايدهرك (مقوله وضع) تعبيريله افاده ايتمشدر .

ثامناً ، جوهر ك شخصاً ، كنديسنگ غيرى اولان جواهرده مؤثر اولديغنى آكلامش ، بومعنايى ده برجنس اعتبار ايدرك (مقوله فعل) ديمشدر . تاسماً جوهرى تماماً ويا قسملاً باشقه بر جوهره مطبق واونك انتقاليله منقل بولمش ، بومعنايى ده آيرى برجنس اعتبار و (مقوله له) تعبيريله اجمال ايلمشدر . [۱]

فارابى ، بر برينه قاريشديريلملرى احتمالى اولان (مقوله مضاف) ايله (مقوله له) ى شويلاه بر مثال ايله ايضاح ايدىيور : « انسانك پارمغندهكى يوزوكة ويا آرقه سندهكى لباسه اونك ملكى نظريلاه باقيلورسه (مقوله مضاف) دن ، انسانك بر قسمنى ويا تمامنى احاطه ايتك واونكله برابر انتقال ايتك اعتباريله نظر اولورسه (مقوله له) دن در . » [۱]

شوايضاحه نظراً ، مقولانك تعينى ذهن بشرک (تجريد) و (تعميم) كى ايكي عمليه سته راجع اولمقده در . حكيم اولافراد متنوعه آره سنده وصف مشترك بولمق ايجون هر فردك هويت شخصيه سنى تشكيل ايدن كيفيات خصوصيه يى تجريد ايتمش ، متعاقباً بومشابهتى اساس اتخاذايدرك حكمى تعميم ايتمشدر .

فارابى نك جدول مقولاتى ، آرسطونك عيني در . فقط (مه تودى) ، آرسطودن خيلى زمان اول ، بر جدول مقولات ترتيب ايتمش اولان هند فيلسوفى (قنادا Kanada) يه مماثلدر . فى الحقيقة (واى سه شيقا Vaiseshika) فلسفه سنده موجوداتك ارکان اصليه سى (جواهر ماديه) اولدينى و بوجواهرک بر طاقم اعراضى بولندينى اساس اتخاذايديش ، جواهر واعراضى تحليل ايدرك فرقلرى بولمق مه تودى تعقيب اولمشدر . [۲]

فارابى ، آرسطو جدولنى عيناً قبول ايتمكله ، بو جدولى اختصار ايدرك (جوهر) (كم) ، (كيف) و (نسبت) دن عبارب اولمق اوزره درده ارجاع ايدن (ابن سينا) نك انتقاداته معروض قالمشدر . (جون ستوته ميل) ك آرسطو منطقنه توجه ايتديكى اعتراضلردن ده طبيعيله وارسته قاله مامشدر . [۳]

[۱] فارابى . المسائل الفلسفية والاجوبة عنها .

[۲] (واى سه شيقا Vaiseshika) ، سانسقرت لساننده (فرق وتميز) معناسنى افاده ايدن (Visésa) لفظدن مشتق در . هند فيلسوفلردن (آتوميزم) فلسفه سنك مؤسسى (قانادا Kanada) نك مه تودى ، جواهر واعراضى تحليل ايدرك فرقلرى كوسترملك اساسنه مستند اولديغدن مذهبته (واى سه شيقا) ديلمشدر . [Léopold Mabilleau: l'histoire de la philosophie atomistique] .

[۳] جون ستوته ميل ، مشهور (منطق) كتابنده (آرسطو - فارابى) جدول مقولاتى بيقه رق (ابن سينا) كى جوهر ، كم ، كيف و اضافت اولمق اوزره دورت مقوله قبول ايتمكده در . فقط (ستوته ميل) ك نقطه حرکتى ، ابن سينا دن فرقلى يعنى (حسيات sentiments) و (جواهر substances) در . (ميل) كوره بالجله اضافات ، اشيا آره سنده دكل ، كندى حالات روحيه من آره سنده موجود در .

فارابی نك اجناس حقننده کی شوايضاحی ده آز چوق حائز اهمیتدر : « اجناس غشرد ، بربرلریله قیاس ایدلدکاری زمان هپسی بسیط دکلردر . بونلردن هربری ، آنجق مادونه قیاسله بسیطدر . ایچلرنده یالکیز دردی یعنی (جوهر) ، (کم) ، (کیف) و (وضع) بسیطدر . (فعل) و (انفعال) جوهر و کیف بیننده ، (متی) و (این) ایسه جوهرله کم بیننده حادث اولور . (له) جوهرله اوکا کلی ویا بعضی ایله مطبق جوهر آراسنده ، (مضاف) ، هم مقولات عشردن مأخوذ هر ایکی مقوله بیننده همده بر مقوله نك ایکی نوعی آرسنده حادث اولور . بو اعتبارله مضاف ، بالجمله اجناسده بولنور . » [۱]

فیلسوفمز ، (مقوله ینفعل) ایله انفعال کیفیتی آرسنده اینجه بر فرق بولیور : [جوهرک مع الکیفیه برحالی واردرکه سکوندر . جوهر ، عدمدن بو سکونده بدأ ایددرک قبول صورته منتهی اولور . تعبیر دیگرله قوه دن فعله چیقار . ایشته جوهرک صورت اکتسابنه باشلادیغی آنده کی بو سکون (مقوله ینفعل) در . جوهرده حاصل اولان صورت ثابت اولورسه ، (کیفیت انفعالیه) ، سریع الزوال اولورسه (انفعال) دینیلیر . [۲]

فقط ، مقوله فعل (فارابینک تعبیرنجه مقوله ینفعل) ایله مقوله انفعال (ینفعل) ی دائماً برابر تصور ایتیورمی یز . شو حالده بونلر ، مقوله مضافه ادخال ایدیله مزلرمی ؟ فارابی ، بوکا (خایر) جوابنی ویردکدن سوگره نسبت مفهومی حقننده اینجه بر تحلیلله کیریشیور : « بر شیئک دائماً دیگر بر شیاه برابر بولنمه سندن او ایکی شیئک مضاف بابندن اولملری لازم کلمز . مثلاً تنفس آنجق آق جکرلرله ، کوندوز آنجق کونشک طوغماسیله ، عرض آنجق جوهرله ، جوهر آنجق عرضله ، کلامده آنجق لسانله برابر بولنور . حالبوکه بونلردن هیچ بری مضاف بابندن دکلدر . بونلر آنجق لزوم بابنه کیررلر . لزومده یا عرضی ویا ذاتی اولور . کونشک طوغماسیله کوندوزک حصولی آرسنده کی لزوم ، ذاتی در . بو نوعدن اولمیان لزوملرده عرضی در . لزوم ، برده تام ویا ناقص اولور . ایکی شیدن برینک و خودی ، دیگرینک وجودیله موجود اولورسه لزوم ، تامدر : ابوت و بنوت نسبتی کی . اکر بو تابعیت برضرفلی ایسه ، لزوم ، ناقص در .

مثلاً (بر) ایله (ایکی) آرسنده کی لزوم ناقص در . چونکه ایکی موجود اولدقجه

[۱] فارابی . المسائل الفلسفیه والاجوبة عنها .

[۲] فارابی عینی کتاب .

برده موجود اولور . فقط ، (بر) ك وجودى (ايكي) نك وجودى مستلزم دكلدر . ايسته مقوله فعل ايله مقوله انفعال آره سنده كي لزوم بوصوك نوءدندر . يعنى متكافى و تام دكلدر . چوق دفعه ، فعل موجود اولديغى حالده انفعال بولمز . بو حال ، فلك متعلقنك ، فعلى قبوله قابليت اولمديغى زمان واقع اولور . فقط ، انفعال بولمديغى زمان همه حال ، فعل ده بولور . » [۱]

فارابى منطقده (جوهر) لفظى اشخاصده انواع واجناسه يعنى كليتهده شاملدر . فقط ، اشخاص جواهر ، وجوداً كليتندن اكمل اولمسنه نظراً ، بولره (جواهر اولى) كليتهده (جواهر ثوانى) اطلاق ايديشدر : « جواهر اولى - كه اشخاصدر . موجود اولمق ايچون كنديلرندن باشقه بر شيئه محتاج دكلدر . فقط ، انواع و اجناس كي جواسر ثوانى ، موجود اولمق ايچون اشخاصه محتاجدر لر . ديمك كه اشخاص ، جوهر يتده اقدم و جوهر اسمنه كليتن احقدر . فقط ، باشقه بر نقطه نظردن امر بر عكسدر . كليات ، جوهر اسمنه اشخاصدن زياده مستحقدر . چونكه كليات ، ثابت ، قائم و باقىدر . اشخاص ايسه ذاهب و مضمحلدر . » [۲]

فارابى ، بو ايكي نقطه نظره ، (آرسطو) ايله (افلاطون) ك بو خصوصده كي نقطه نظريه لرني تاليف ايتمك ايسته مشدر . فيزيك و منطق كوزيله باقان (آرسطو) يه كوره ، جوهر يتده اقدم ، اشخاصدر . چونكه مفهوماتك كافه سى ، اشخاص محسوسه دن مأخوذدر . كلئ متصورك قوامى ده اشخاص ايله در . فقط ، متافيزيك كوزيله باقان (افلاطون) ه نظراً ، جوهر يتده اقدم كليادر . چونكه كليات ثابت و باقىدر ، كليات حس و وجود كيانى دن ، داها اوزاق ، عقل و نفسه دها ياقيندر . [۳]

معلم ثانى ، كلياتك شكل موجوديتنى (اسميه nominalisme) مذهبنى تأييد ايدمك بر طرزده ايضاح ايديور : « كليات ، بالفعل موجود دكلدر . آنجق اشخاص واسطه سيله موجوددر . ديمك كه كلياتك وجودى عرضىدر .

فقط بونك معناسى « كليات اعراضدر ديمك دكلدر . بلكه كلياتك بالفعل موجوديتلى آنجق عرضاً اوله بيلير ديمكدر . »

[۱] فارابى ، المسائل الفلسفية والاجوبة عنها .

[۲] فارابى ، المسائل الفلسفية والاجوبة عنها .

[۳] فارابى ، كتاب الجمع بين رأي الحكيمين .

فارابى نك متضاد نظريه سى ده اولدقجه ، دقيق در : متضاديندن برى ، ديكرينك عدمى دكلدر . فقط متضادلردن هر برنده ، كندى ضدينك عدمى داخلدر . مثلاً ، بياض قارده نك يوقلغى دكلدر . بلكه برشى در . فقط ، بياض ده قارده نك يوقلغى داخلدر . (ضدينه علم بر در .) قضيه سى بر مسئله جلدیه در . بوكى مسائل جلدیه يه ايكي جهتدن باقيه بيلير . حالبوكه بويه مختلف جهتلرى احتوا ايدن موادده بر جهتدن بر حاكم ، باشقه بر جهتدنده او حاكمك نقيضى صحيح اولور . ذاترينه نظراً ضدينه علم بر اولمز . مثلاً قارده نك بيلنمه سى ، بياضك بيلنمه سندن ، عادلك بيلنمه سى ده ظالمك بيلنمه سندن باشقه در . فقط متضاديندن برينه ، ضدينك ضدى نظريه باقىلورسه ، مضاف بابنه كيرمش اولورلر . ايكي مضافه علم ايسه ، بر در . چونكه ، مضافيندن برينك ، ديكرى اولمقسزين بيلنمه سى ، ممكن دكلدر . بوجهتدن ضدينه علم بر در . [۱] .

فارابى ، (ضدين) ايله (متقابلين) آره سنى شو صورتله آرييور : متقابلين ، بر موضوع ده ، بر زمان ده ، بر جهتدن بولملرى ممكن اولميان ايكي شى در . بابا ، اوغول آره سنده كى نسبت ، متقابلدر . حالبوكه ، ضديندن برينك وجودى ، ديكرينك عدمى مستلزم در . تك و چفت ، عمى و بصر ، ايجاب و سلب ، وجود و عدم آره لرنده كى نسبت تضاددر . [۲] .

فارابى ، زماننده كى منطقچيلرى خيلى يوران (الانسان موجود) قضيه سنى ده كندينه مخصوص بر اينجه لكه شو طرزده ايضاح ايدويور : « قدامان بعضيلرى ، بو قضيه ده محمول اولمديغنه ؛ بعضيلرى ده اولديغنه حاكم ايتمشلر در . بنم فكرمه كوره ، بوايكي حاكم دن هر ايكيسى ده بر نقطه نظر دن صحيح ، ديكر بر نقطه نظر دن غير صحيح در . صحيح دكلدر : چونكه انسانك وارلغى كندى ذاتندن آرى اولمديغى ايچون ، قضيه ده محمول يوقدر . صحيح در : چونكه منطق نقطه نظر دن بو قضيه ايكي كله دن مركب و (انسان) ايله (موجود) بونك جزئلى اولديغى كى قضيه نك صدق و كذبده قابليتى بولنديغى ايچون ، محمولى وارددر . [۳] »

[۱] فارابى . المسائل الفلسفية والاجوبة عنها .

[۲] فارابى ، المسائل الفلسفية والاجوبة عنها .

[۳] فارابى ، المسائل الفلسفية والاجوبة عنها .

قارابی دن نقل ایتدیکمز پارچه لر ، فیلسوفک مسائل منطقیه یی طرز ایضاحده ناصیل براسلوب و قطیت تعقیب ایتمش اولدینی حقنده اساسلی بر فکر ویره بیلیر . استادک منطق ده کی حکمی جسورانه ، و شخصی در . مطالعاتی ، هیئت عمومیه سیله نظر اعتباره آنورسه ، آرس-طونک (اورغانون) ی ایله (پورفیریوس) ک (ایساغوجی) سنی ، بو اثرلرک شارحلرندن هیچ بر برینه نصیب اوله میان بر وقوف عمیق ایله احاطه ایتدیکی واضحاً کوریلیر . قارابی نک دیگر بر خصوصیتی ده (منطق) له پسیقولوژی و متافیزک آره-سنده صیقی بر رابطه تأسیس ایتمش اولسی در . مقاله آتیه ، تورک فیلسوفک پسیقولوژی ، آلهیات و سیاستده کی افکار و نظریاتنه حصر ایدیله جکدر .

م . شمس الدین
تاریخ اسلام مدرسی

